

EDEBİYAT ÖĞRETİMİ-KOMPOZİSYON ÖĞRETİMİ

AÇISINDAN ORTA ÖĞRETİM KURUMLARINDAKİ

KOMPOZİSYON ÖĞRETİMİNİN ANALİZİ

Mehmet Nur KARAGEÇİ*

Özet

Edebiyat; malzemesi dil olan, duygu, düşünce ve hayallerin estetik bir gayeyle ve çeşitli türlerle anlatıldığı bir disiplindir. Edebiyat öğretimi, orta öğretim kurumlarında belli bir planla, dil bilgisi ve kompozisyon öğretimi de içine aldığından oldukça şümüllü bir programla yürütülmektedir. Bu çalışmanın amacı, edebiyat ve kompozisyon öğretimi arasındaki ilişkiden yola çıkarak kompozisyon öğretimi; öğrenci yeterliliği, öğretmen yeterliliği; metot, yaklaşım, teknik gibi çeşitli açılardan analiz etmek ve kompozisyon öğretiminin Millî Eğitim Temel Kanunu, Türk Dili ve Edebiyatı dersinin amaçları doğrultusunda önemini tespit etmektir. İncelememiz sonunda kompozisyon öğretiminin edebiyat öğretimiyle çok sıkı bir ilişki içinde olduğunu, müstakil bir şekilde ele alınarak ve yeni yaklaşım/metotlarla yeniden yapılandırılması gerekliliğini gördük.

Anahtar Sözcükler: Edebiyat, kompozisyon, yeterlik, öğretim, anlatım, iletişim

1.1. Giriş: Kompozisyon, Tanımı, Özellikleri ve Kullanım Alanları

Batı dillerinden dilimize geçen “kompozisyon” kavramı, günlük yaşamdan edebiyata, resimden müziğe, mimariden güzel sanatlara kadar çok geniş bir alanda kullanılmaktadır. “Kompozisyon güzelliği, renk kompozisyonu, kompoze etmek” gibi kullanımlar kompozisyon kavramının kullanım alanının genişliğini göstermektedir. Sözlüklerde: “Kompozisyon; *ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma biçimi ve işi; öğrencilere duygu ve tasarımlarını sıraya koyup açık, etkili bir biçimde anlatmalarını öğretmek amacını güden ders, bu dersle ilgili yazılı çalışma, tahrir, kitabet.*” gibi anlamlara gelmektedir. (Türkçe Sözlük,1350) Kompozisyon bir terim olarak resim, müzik, heykel, mimari, edebiyat gibi farklı alanlara ait malzemenin belirli bir düzen ve güzellik duygusu oluşturacak şekilde bir araya getirilmesidir. Kompozisyonun malzemesi çalışılan alana bağlı olarak değişiklik gösterir. Bir ressamın malzemesi renkler, müzisyenin malzemesi sesler, mimarın malzemesi taş, toprak; edebiyatçınıninki ise dildir. Birbirinden farklı alanlarda oluşturulan kompozisyonun malzemesi farklı olduğu gibi bu malzemenin işlenmesi, kullanılması da birbirinden farklıdır. Fakat tüm

farklılıklara rağmen bu kompozisyonlarda ortak olması gereken husus hiç şüphesiz, malzemelerin bizde güzellik duygusu oluşturacak şekilde bir araya getirilmesi, estetik duygumuzu harekete geçirmesidir.

Güzel sanatların çeşitli alanlarına ait malzemeler birbiriyle uyumlu bir şekilde bir araya getirildikten sonra artık, o malzeme bütünlük teşkil ettiğinden “eser” olur. Sanatçı eserini ortaya koyarken yeteneğini, bilgisini, kültürünü, deneyimini kullanmak zorundadır. Bunu yaparken de içinde bulunduğu çağın gerçeklerini ve estetik beğenisini de dikkate almak gerekliliği vardır.

Kompozisyon kavramı günlük hayatımızın her alanına hâkimdir. İnsanoğlu günlük yaşamında her şeyi bir düzene koymak ister. *“Doğada, çevremizde, canlıların biyolojik ve psikolojik yapılarında hep bir denge ve uyum vardır. Bütün bunların bir arada uyumlu beraberliği hayatımızı kolaylaştırır ve güzelleştirir. Evrende bizim dışımızda gerçekleşen pek çok şey vardır. Biz bunların bir kısmını fark ederiz, bir kısmı ise biz farkında olmadan gelişir veya değişir. Gece ve gündüz, mevsimler, hava durumu ve doğa olayları insanların yaşantısını etkiler. Sosyal bir varlık olan insan, toplum içinde yaşar ve sosyal statüsüne, yaşına, kişiliğine, giyim zevkine, mevsimin koşullarına göre renk ve model tercihi yaparak giyinir.”*(Kompozisyon 1,19) Ev ve çevre düzenlemesinde de kompozisyon kavramı önemlidir. İlkçağlardan bu yana tabiatla mücadele ederek kendine uygun bir yaşam alanı oluşturmak isteyen insanoğlu, bir düzen ve estetik duygusu içinde olmuştur. *“Kompozisyon kavramı insanın düzene olan tutkusundan doğmuştur. Evreni dikkatli bir gözle incelersek varlıkların biçimlerinde, birbiriyle veya çevre ile olan ilişkilerinde gizli ya da açık bir uyum görürüz. İnsan, çalışmalarını belirli bir düzen içinde yapmayı arzular. Toplumdaki iş bölümü, bu arzunun sonucudur. Organizatörlük, koordinatörlük, dekoratörlük, şehir ve bölge planlamacılığı gibi meslekler, toplumun düzen ihtiyacına cevap vermek üzere ortaya çıkmıştır. Çevremizdeki sokaklar, caddeler, parklar, alışveriş merkezleri, trafik kuralları ihtiyaçlarımızı karşılar ve günlük yaşamımızı kolaylaştırır.”*(Kompozisyon 1,19)

Edebiyatta dille yapılan kompozisyon; duygu, düşünce, hayal ve isteklerin, olay ve durumların estetik bir planla yazılı veya sözlü olarak anlatılması anlamına gelmektedir. İnsanlar, olaylar ve çeşitli durumlar karşısındaki tavırlarını, duygu, düşünce ve hayallerini yazı veya konuşma yoluyla ifade etmeye çalışmıştır. İnsanlık tarihi boyunca yazma ve konuşma, insanların en etkili anlaşma aracı olmuştur. Bir konuyu, olayı, hayali sözle anlatma sözlü kompozisyon adını almaktadır. *“Sözlü kompozisyon, gelişigüzel konuşma değildir. Her şeyden önce anlatılacak konu dinleyicileri ilgilendirmelidir. Konu her yönüyle iyi bilinmeli ve ilgi çekici olmalıdır. Söylenecek her şey, bir plana bağlı kalınarak söylenmelidir. Dilin açık, anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir. Anlatımın güzel ve etkili olması için kullanılacak bilgi birikimi, gerektiğinde duygu, düşünce ve hayallerle zenginleştirilmelidir. Demek oluyor ki başarılı bir sözlü kompozisyon oluşturmak neyin, nerede, ne kadar ve nasıl söyleneceğini bilmekle mümkündür.”* (Baran vd,12.) Yazılı kompozisyon duygu, düşünce istek, hayal ve durumların bir plana bağlı kalarak yazıyla anlatılmasıdır. Sözlü kompozisyona göre daha etkili olan yazılı anlatım/kompozisyon sözün unutulmasına mukabil kalıcıdır. *“İyi kompozisyon yazmak, okul eğitiminden çok, kişinin kendi kendini eğitmesiyle mümkündür. Okul, kompozisyon yazmanın yolunu gösterir, kompozisyonla ilgili teknik bilgileri öğretir. Kişi, yeterli bilgi birikimine sahipse; dinleme, okuma, deneme, gözlem, deneyim gibi yollardan birikimini arttırmaya devam ediyorsa, hiç kuşkusuz iyi kompozisyonlar yazabilir. (...) Dili doğru, etkili ve güzel kullanabilmek için özel bir yeteneğe sahip olmak gerekmez. Bu konuda Falih Rifki Atay, şunları söylüyor:*

Düşündüğünü ve okuduğunu karşısındakine derli toplu anlatabilmek ne bir meslek ne de bir sanattır. Öykü yazmak sanattır; fakat dün akşam başından geçeni anlatabilmek bir sanat değildir.” (Baran vd, 13.) Dille yapılan sözlü ve yazılı kompozisyonlardan başarılı olmanın temel koşulu, anadili iyi bilip kullanmaktır. Tarih boyunca medenilere galebe çalmak ikna ve ispat yoluyla olmuştur. Güzel yazma ve konuşma çabası, insanın duygu ve düşünce dünyasını genişletir. İnsana toplum içerisinde etkili bir yer ve saygı duyulan bir kişilik kazandırır. İyi bir konuşma veya yazı, düşüncelerin okuyan veya dinleyenler tarafından rahatlıkla anlaşılmasını sağlar. Öyleyse kompozisyon gerek dille yapılanı, gerekse günlük yaşamımızdaki yansımalarıyla insanın ilkçağlardan bu yana düzen ve güzellik duygusuna bakan estetik ihtiyaçlarını tatmin etmek için çok önemli vazife icra etmiştir.

2.1. Türk Millî Eğitimi İçinde Kompozisyon Öğretimi

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda Türk Millî eğitiminin genel amaçları dikkatle incelenecek olursa, Türk milletinin tüm fertlerinin “ *beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı biçimde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve girişime önem veren, topluma karşı sorumluluk duyan yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek; ilgi, istidat ve yeteneklerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak* “ gibi hedeflere yönlendirildiği görülmektedir. Aslında bu hedefler sosyalleşmiş ve kendini toplum içinde ifade edebilen kişilerin bir bakıma eğitim sürecindeki yansımasıdır. Bu hedefleri gerçekleştirebilmenin temeli de bireyler ve onları bu hedefe yönlendiren öğreticiler arasındaki doğru ve sağlıklı iletişimidir. Bu iletişime aracılık edecek de şüphesiz ki kompozisyon eğitimi ve öğretimidir. Temeli sözlü ve yazılı anlatıma dayalı kompozisyon derslerinin temel amacı bireyin kendini, muhatabına doğrudan ve eksiksiz şekilde anlatmasıdır. Bu anlatım sayesinde rahatlayan, kendine özgüvenini kazanan ve daha ileriki merhalede yazılı veya sözlü anlatımla ürün veren birey, yeteneklerinin de geliştiğini, iş yapabilme kabiliyetinin arttığını, sevinerek müşahade edecektir. Böylece eğitimin amaçlarından olan iş yapabilme kabiliyetine sahip, mutlu bireylerin sayısı artacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin Anayasasının 3. maddesine göre “ **Türkiye Cumhuriyeti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.**” O halde ana dil yani Türkçe bu bütünlüğü sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Anayasanın bu maddesine dayanarak bu bütünlüğü korumak için Türkçeyi en güzel biçimde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri aracılığıyla öğretmenin metotları üzerinde önemle durulmalıdır. “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Millî Eğitim Temel Kanunu doğrultusunda Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin amacı, anadilini en doğru biçimde kullanabilen, okuduğunu ve dinlediğini zihinsel ya da yaşantısal olarak en uygun biçimde anlayan ya da duyumsayıp yaşayabilen, yorumlayabilen, eleştirip sorgulayabilen; duygu ve düşüncelerini doğru ve yeterli biçimde anlatabilen; değer ölçüleri sağlıklı; beğenisi ve düşünsel düzeyi yükselmiş; Türk milletinin millî ve manevi değerlerini taşıyan ve onlara sahip çıkan; hoşgörülü, yurt ve dünya gerçekleri karşısında düşünce üretebilen; olaylar ve eserler konusunda eleştirel tavrı olan vatandaşlar yetiştirmektir.*” (fiimşek vd., 2001, 13)

Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminde önemli bir yere sahip olan kompozisyon dersleri aslında bu amaçların birçoğunu içinde barındırmaktadır. Öğrencinin kendini ifade edebilmesi için tüm uygun şartlar ve araçlar, kompozisyon dersinin bünyesinde yer almaktadır. Temeli yazılı ve sözlü anlatıma dayanan bu ders okuma, okuduğunu anlama, yorumlama, dinleme, eleştirme gibi çağdaş eğitim sistemlerinin temelini oluşturan başlıca kabiliyetlerin de keşfedilmesi adına ayrıca önemli konumdadır. Orta öğretimdeki öğrencilerin temel davranışları ve ruhsal gelişimleri göz önüne alınacak olduğunda kompozisyon dersleri, onların spor, sanat, resim gibi alanlar dışında rahatlayabileceği, sıkıntılarını dışarı vuracağı ve kendisiyle hesaplaşabileceği bir rahatlama aracıdır.

3.1. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminde Kompozisyonun Yeri

Hâlihazırdaki Türk Dili ve Edebiyatı dersinin içinde başlıca üç ders mevcuttur: Türk dili, kompozisyon ve edebiyat. Liselerin birinci sınıflarında dört saatlik edebiyat dersinin bir saati; ikinci sınıflarda bir saati; üçüncü sınıflarda iki saati kompozisyona ayrılmaktadır. Böylece dört saatlik Türk Dili ve Edebiyatı dersi üçe bölünerek (kompozisyon, dil bilgisi, edebiyat) işlenmektedir. Müfredatın yoğunluğu da göz önüne alınacak olduğunda öğrencinin kendini ifade etmesi, başkalarıyla iletişim kuracak donanımı kazanması, kısaca sözlü ve yazılı anlatımda başarılı olma adına kazanacağı hedef-davranışları kırk dakikalık sınırlı bir ders saatine sıkıştırarak kompozisyon eğitiminin yapılması imkânsız olmasa bile oldukça zordur. Bu ders saatinde ya genellikle kompozisyonla ilgili temel bilgiler kavratılmaya çalışılmakta, sınıfa bir kompozisyon konusu verilip bunun açıklanması istenmekte ya da sözlü kompozisyon çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmaların çoğu da tamamlanamadan, öğretmen kontrolünden geçirilmeden bir sonraki derse kalmakta böylece öğrencinin motivasyonu, o anda yazdığı ve konuştuğu konuyla ilgili çeşitli anlam ilişkileri kurması neredeyse imkânsızlaşmaktadır. Konuyu oluşturan bölümler arasındaki anlam ilişkileri kurulamadıkça da yazılı ve sözlü anlatımla ilgili olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır.

Bu olumsuzlukları ortadan kaldırma adına edebiyat, Türk dili ve kompozisyon derslerinin birbirinden bağımsız ve müstakil bir ders olarak ele alınması gerekmektedir. Ortaöğretim kurumlarında, ders programları hazırlanıp, müfredatlar düzenlenirken edebiyat ayrı bir ders; dil bilgisi kuralları öğretmekten ziyade uygulamaya ve Türkçenin zenginliklerini göstermeye dayalı ayrı bir ders; kompozisyon ise yazılı ve sözlü anlatıma dayalı öğrenciye temel bilişsel, duyuşsal davranışları kazandırmaya yönelik bir programa sahip olarak ayrı bir ders olarak değerlendirilmelidir. Müstakil bir şekilde değerlendirilen dil ve edebiyat dersleri hem öğrenci hem de öğretmen açısından verimli olabilir. Her şeyden önce dersi işlerken ortaya çıkacak zaman sorunu ortadan kalkacaktır. Buna bağlı olarak bu derslerde uygulama yapma imkânı doğacak ve öğretmenin öğrencinin uygulamalarını izleme, değerlendirme ve öğrenciye geri bildirim yapmak suretiyle ondaki başarıyı daha iyi tespit etme süreci de işlemeye başlayacaktır. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinden beklediğimiz hedef-davranışlara ancak bu sayede ulaşabiliriz.

4.1. Kompozisyon Dersinden Beklentiler/Kompozisyon Dersinin Amaçları

Bir milletin söz sahasındaki abidevî eserlerini aksettiren edebiyat, toplumun da bir anlamda nabzını tutan ve kendine göre çeşitli yöntemleri olan bir bilim dalıdır. Geleceğe kalmayı düşünen, gelecek nesillere söyleyecek sözü olan milletler edebiyatın ifade imkânlarından yararlanma noktasında kesinlikle zafiyet göstermemelidir. Edebiyatın aracı olan “dil”i etkili kullanarak söz sahasında kudretli eserler verilebilir. Bunun için de temel eğitimden başlayarak Türkçe öğretiminin üzerinde ciddiyet ve etkili yöntem/yaklaşımlarla durmak gereklidir.

Temel eğitimde iyi bir öğretim sürecinden geçmeyen öğrencilerin orta öğretimde dil bilgisi, edebiyat ve kompozisyon derslerinden başarılı olması zorlaşmaktadır. Bu nedenle orta öğretimde bu derslerden başarılı olmayı hedefleyen bir öğrencinin şu davranışları kesinlikle kazanmış olması gerekmektedir:

- Görüp izlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü
- Görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma becerisi ve alışkanlığı
- Türkçenin gelişim süreci içinde onu bilinçle, özenle ve güvenle kullanma
- Dinleme, okuma alışkanlık ve zevki kazanmış olma
- Zengin bir kelime dağarcığına sahip olma
- Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla Türk kültürünü tanımış olma

İlköğretimden yeterli bir bilgi birikimiyle orta öğretime gelen bir öğrenci her şeyden önce kendini açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etme davranışını kazanacaktır. Okuyup öğrendiklerini, çevrede gözlemlediklerini kendi ifadeleriyle karşısındakine anlatma becerisini kazandıkça hem kendine özgüveni artacak hem de bulunduğu ortam içinde sevilip sayılan bir birey olacaktır. Kompozisyon dersi geniş bir çerçevede düşünüldüğünde, bu dersin temel eğitimden gelen tüm öğrencilerin yazılı ve sözlü anlatıma dayalı kabiliyetlerini ortaya çıkarma, var olan kabiliyetleri geliştirmede önemli bir araç olduğu görülecektir.

Bir milletin gelişmişlik düzeyi, teknik sahadaki ilerlemeler kadar artık, dil ve edebiyat sahasındaki başarılarıyla da ölçülür olmuştur. *“Çünkü edebiyat; toplumsal gelişimi gerekli kılan, düşünce ve duygu ortamını hazırlayan en önemli araçtır. Bir toplumun dününü bugününü anlatan, yarınını oluşturan; insan kafasını, insan ruhunu geliştiren en büyük kuvvettir. Bu denli etkili olan edebiyatın temeli kompozisyonudur. Kompozisyon; bir ulusun kültür aynası olduğu gibi hayat yolundaki başarıların çoğu da hep bu meram anlatma sanatının içerisinde. İyi bir kompozisyonu olan bir kimse eğildiği bir konu üzerinde daha çok bilgi edinir, yükselişi kolaylaşır; inandığı fikirleri doğru, güzel bir anlatım niteliğiyle savunur; gelecekteki hayatına umutla, güvenle bakabilir. Düşüncelerini, duygularını ilgi çekici bir biçim içerisinde anlatabilen kimseler, yalnız bir toplumu değil, bütün bir insanlığı yüzyıllar boyu, kompozisyon yoluyla etkileyip durmaktadır.”* (Karaalioğlu, 1992, III) Kompozisyon eğitimi ve öğretimi bir ders saatine sıkıştırılmayacak kadar planlı ve geniş bir programla ele alındığında kendinden bekleneni

muhataplarına verebilir. Aslında kompozisyona insan tanıma sanatı dediğimizde, toplumu ve onun temel dinamiklerini anlama açısından da bizi önemli verilere ulaştırabilir.

Bir toplumu, ülkeyi etkileyen, yönlendiren şahsiyetler hep kompozisyon sanatının yazılı ve sözlü ifade imkânlarını etkili kullananlar arasından çıkmıştır. Atatürk'ün askeri etkileyişteki sözlü üslubu, Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'ne çıkarken yılgınlık gösteren askere: "Bizimle şimdi mücadeleye gelmeyenler bari gitsin de kadınlar gibi ölenlerimize ağıt yaksın!" beyanındaki kudretle, askeri savaşa motive etmesi, kompozisyonun imkânlarını kullanmanın sonucudur. Bu anlamda kompozisyon eğitimi, evrensel hedeflere ulaşmada da fert ve millet hayatında vazgeçilmez bir öneme sahiptir. *"Toplumu, insanları yücelten, insan kalabalığını sürü durumundan toplum durumuna yükselten söz'dür. Söz ise; en kusursuz biçimini, en kudretli anlatım yeteneğini kompozisyonda bulur. Sözleriyle kitleleri arkalarında sürükleyenler fikirleriyle toplumu sarsanlar, çığır açanlar, bir dönemi kapatıp yeni bir dönemi hazırlayanlar hep bu ölümsüzlük kaynağından kuvvet aldılar."* (Karaalioğlu, 1992, IV) Bu ölümsüzlük kaynağı, bizim toplum ve bireyle olan iletişimimizin temel aracı olması ve okul-öğretmen-çevre ilişkisi açısından değerlendirildiğinde Türk millî eğitimine hizmet için önemli bir vazife icra edebilir.

5.1. Kompozisyon Öğretiminde Öğrenci Yeterliği

Eğitim öğretim sürecinin en önemli unsuru olan öğrenci, okulda verilen eğitimin alıcı konumunda olan muhatabıdır. Kompozisyon öğretiminde, daha önceki bölümde de söylediğimiz gibi öğrencinin ilköğretimden bazı davranışları kazanmış olarak gelmesi gerekmektedir. Bunların temelini de okuduğunu, dinlediğini, gördüğünü anlayıp anlatabilme, yorumlayabilme oluşturmaktadır. Ne yazık ki ilköğretimden yeterli bilgi, beceri donanımıyla gelmeyen öğrenciler için "kompozisyon" önemli bir sorun olmaktadır. Öğrenciler lise öğrenimleri boyunca kompozisyonda istenilen başarıyı bir türlü yakalayamamaktadır. Öğrenci, temel bilgileri eksik olduğu için kompozisyon dersine karşı yılgınlık göstermektedir. Bunun sonucu olarak da verilen kompozisyon konularını çalاکalem yazıp öğretmenin bu konudaki isteğini karşılamak için birkaç satır kırık dökük ifadeyle yetinmektedir. Bazen de bir ders boyunca düşünen, ne yazacağını bilemeyen, başlık bulmakta zorlanan, konuya nasıl giriş yapacağı hakkında kendince teoriler üreten öğrencileri üzümlere müşahade etmekteyiz. Yazma konusunda bu kadar zorlanan öğrencilerin de yukarıda söylediğimiz gibi temel bilgileri eksiksiz alması zarurettir. Yazılı anlatımda yetersiz olan öğrenci sözlü anlatımda da bundan farklı bir davranış sergilememektedir. Genellikle sözlü anlatımda çekingen davranan öğrenci, heyecanlanmakta, ne söyleyeceğini bilememekte veya konuştuğunda söyleyeceklerini birkaç cümlede tüketivermektedir. İfade ettiği düşünceler arasında kuvvetli bir anlam ve mantık bağı kurulamadığından söz, etkili olamamaktadır. Bazen sözün başıyla sonu arasında bağlantı kurulamamaktadır. Sözlerdeki öge eksikliği, öğelerin sıralanışı ayrı bir sorundur. Günlük yaşamda, özellikle basın yayın araçlarının ciddi bir dil kirlenmesini önemsememesi, bu konuda mücadele ruhuna sahip olmaması ve yaşamımızın adeta her alanına sirayet eden popüler kültürün de etkisiyle Türkçenin cümle yapısı, söyleyiş ve söz dizimi özellikleri öğrencinin günlük yaşamında bozulduğundan bu bozulma, öğretim sürecinde en çok sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarında kendini açıkça daha müşahhas göstermektedir. Özellikle yazılı anlatım çalışmalarında *"Her sözcüğü büyük harfle başlatan, her sözcük arasına virgül koyan ya da hiç noktalama işareti kullanmayan öğrencilerle çok karşılaşmaktadır. Kompozisyon dersinden de*

bütünlemeye ya da sınıfta kalınır mı, biçiminde konuşan öğrenci ve öğrenci velileriyle yüz yüze gelmektedir; ama bu şekilde konuşan bir öğrenci, gerektiğinde iki satırlık bir dilekçe yazıp derdini anlatamamakta, çok kez bir arzuhalciye gidip dilekçesini yazdırmak zorunda kalmaktadır. Yine yukarıdaki biçimde konuşan velinin, dairede yazdığı resmi yazılardan çoğu, âmiri tarafından çizilip düzeltilmekte ve hatta bu veli, birkaç kez aynı yazıyı daktilo etmek zorunda kalmaktadır. Demek ki bu tip öğrenci ve veliler aslında kompozisyon bilememenin acısını çekmektedir.”(Gariboğlu, tarihsiz,19) Böyle bir önyargıyla kompozisyona yaklaşan öğrencinin, bu dersten başarısız olmayı baştan kabullendiği aşikârdır. Çünkü önyargı, insanın öğrenmesini engeller. Mevlâna'nın dediği gibi: “Aşk, kin, tarafgirlik insanın basiretini köreltir.” Kompozisyon öğretiminde başarılı olmanın temel şartlarından biri de bu önyargı duvarını yıkıp sevgi köprüleri inşa etmektir.

Aslında kompozisyon, sanıldığı gibi zor bir şey değil, bilakis oldukça zevkli bir uğraştır. İnsanın bir şeyler üretip ortaya koyması, bunu birileriyle paylaşması, ortaya koyduklarından dolayı takdir görüp alkışlanması, toplumda önemli bir yer kazanıp yükselmesi her insanın arzusudur. Sevmek, sevilme, takdir edilmek insanın sosyal ihtiyaçlarından iken, öğrenciler ne yazık ki kendilerinin bu sosyal ihtiyaçlarını gerçekleştirmelerine aracılık eden kompozisyon eğitimi ve öğretiminden zevk almamaktadır. Her şeyden önce öğrencilerin bu ilgisizliğinin tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır. Yoksa hastalığı bilmeden ilaç kullanmak gibi bir yanlışlığa düşülür ki, bunun sonucu da bir nesli kaybetmek gibi millî bir felakettir.

Öğrencilerin sözlü veya yazılı kompozisyon oluşturması için öncelikle okuma, dinleme, gözlem, deneme ve tecrübe gibi birikimlere sahip olması gerekmektedir. Okumayan öğrenci yeterli birikim kazanamayıp kendini yazıyla etkili bir şekilde ifade edemez. Okuma konusundaki millî zafiyetimiz ortadadır. Sürekli, okumadığımızdan dem vuruluyor. Öğrenciler derslerinden artan zamanın en azından bir bölümünü faydalı eserler okumaya ayırmıyor. Aslında okuma, birikim kazanma yollarının en önemlilerindedir. Montesquie'nin dediği gibi:”Okumayı sevmek, hayatta can sıkı saatleri en güzel saatlerle değiştirmektir.”Okumayı bir kültür haline getirmelidir öğrenciler.”*Not alarak, tartarak, tartışarak, düşünüp üreterek, tekrarlayıp yankılaştırarak, benimseyip sindirerek, genişletip tazeleyerek, gözleyip örnekletirerek okumalıyız. Okumanın en iyisi budur. Bir Çin atasözü şöyle diyor. Kitap açmanın faydası çoktur. Açlık yemekle, bilgisizlik okumakla giderilir. De Bonald, şu görüştedir. Belleği zenginleştirmek için çok kitap gerek; fakat olgun bir zevk ve iyi bir üslup kazanılmak isteniliyorsa az okumak ve her çeşitten en değerlisini seçmek gerekir.”(Karaalioğlu, 149)*

Okumanın yanında öğrenci kendine birikim kazandıracak önemli bir unsuru, “**dinleme**”yi de ihmal etmektedir. Öğrenci okuma, deneme, gözlem gibi yollarla birikim kazanma yolu bulamadığında onun için yegâne yol dinlemedir. Oysa günümüzde iyi konuşanlar kadar iyi dinleyenler de azaldı. Artık böylelerini bulmak oldukça zor.”Çünkü ortamın, biraz da çağın yüzeyde, acele, kaba ve savruk üslubu, konuşan kadar dinleyeni de ister istemez etkiliyor. Konuşan iyi konuşsa, boş konuşmasa, dinleyen de iyi niyetle dinlemeye kararlı olsa bile bir kere çevredeki radyo, televizyon, trafik ve konuşma gürültüleri dikkatimizi bulandırıyor, konsantrasyonumuzu dağıtıyor.”(Taner, 1986, 55) Dinleme, öğrencinin karşısındakine de saygısını gösteren önemli bir ölçüttür. Eflatun:”*Gözlemle, dinle, sus, az yargıla, çok sor!*” diyerek öğrenmede dinlemenin önemini vurgulamıştır. Yunanlı tragedya yazarı Euripides,

“Orestes” adlı tragedyasında bir kahramanı için “*Bilge bir adamdı o, başkalarını dinlemeyi bilirdi.*” demiştir. O halde öğrencilerin dinleme üzerinde ısrarla durmaları gerekmektedir.

Öğrencilerin, dinlemenin yanında **gözlemeden** de istifade etmesi sözlü ve yazılı kompozisyon oluşturmasında oldukça önemlidir. Gözlem; bir eşyaya, olaya, insana, duruma soyut veya somut dünyadaki bir uyarıcıya karşı dikkatli bir bakış, duyuş ve sezgi içinde olma halidir. Gözlemin gözlemci, gözlenen ve ilgi olmak üzere üç unsur vardır. Yazılı ve sözlü kompozisyonlarında gözlem unsurundan yeterince yararlanamayan gözlemci konumundaki öğrencinin bu konudaki en önemli eksikliği, gözlemin şartlarına uyarak bir plan – program çerçevesinde bu işi yapmamasıdır. Kompozisyon oluşturmak isteyen bir öğrencinin hem bir bilim adamı hem de bir sanatkâr gibi soyut ve somut dünyayı dikkatle gözlemesi gerekmektedir. Burada yeri gelmişken şunu da söyleyelim ki günümüz insanının en çok ihmal ettiği husus kendi iç dünyasıdır. Öncelikle gözlem, iç dünyaya yönelik olmalıdır. Gözlemci konumunda olan öğrenci doğumdan ölüme kadar karşılaşılabileceği bütün hadiseleri gözlemleyebilir. Bunu yaparken de somut değerleri soyuta oradan da sosyal hayata taşımanın yollarını aramalıdır. Somut ve soyut dünyalar arasında aktarım yapan gözlemci farklı ifadeler ve özgün yorumlar yakalayabilir. Gözlemcinin gözlediği varlığı hangi yönüyle ve niçin gözlediğini kararlaştırıp gözlediği olay veya varlıkları, kendine has olan özelliklerin üzerinde ısrarla durması da bir zarurettir. Kompozisyon oluşturmak için gözlem bu kadar önemliyken gözlemin sağlayacağı faydalardan istifade eden öğrenci sayısı ne yazık ki çok azdır. “*Öğrenci çevresine dikkat etmiyor. Gezmesinde, dolaşmasında, olaylarla karşılaşmasında derinlemesine bir bakışı yani gözlemi yoktur. Bakınız bu konuda değerli düşünür Mustafa Nihat Özön, ne gibi düşünceler ileri sürüyor ve nasıl yakınıyor: “Çevremizde olan şeyleri, gözlerimizde bir sakatlık yoksa görürüz; fakat bunlara bakmayabiliriz. Görmek bilinçdışı bir hal ve harekettir. Göz, açık bulunduğu zaman dıştaki nesnelere, ister istemez ona çarpar. Bakmak, iradeli ve düşünceli bir fiildir. Bir şeye bakan kimse, yani göz önüne yayılmış şeyleri, düşünceli bir şekilde görmeye çalışan kimse, onları tanımaya, ilerisi için karşılaştırma noktaları çıkarmaya, az çok açık ve sürekli bir anı elde etmeye çalışan kimse demektir. Öğretmenlerin çoğu bir ödev düzeltirken tasvirlerin bayağılığından, örneklerin kuruluşundan bezmiş halde bulunurlar. Sanki öğrenci, anadan doğma kördür ya da sanki çölde yaşamış bir kimse gibi hiçbir şey görmemiş; hiçbir şey duymamıştır. Bir ödevde, o gün bahçedeydik, diye başlayan öğrencilere sorunuz. Hiç bahçe görmüşler mi? Görmüşlerdir elbette. Fakat bu bahçe nasıldır? Etrafı ne ile çevrilmiştir? İçinde hangi ağaçlar, ne gibi çiçekler vardır? Bahçeyi hangi mevsimde görmüşlerdir? Size belli belirsiz cevaplar vereceklerdir; çünkü alıcı gözüyle bakmamışlardır, bu yüzden de hatırlarında kalan basmakalıp bir bahçedir.’ Bakmaya ve baktığı şeyleri incelemeye alışmak, yeni bir alem bulmak, yeni hazlar verecek şeylerle karşılaşmak demektir. Çevremize dikkatle bakar, incelersek, onu daha çok ve anlayarak severiz.” (Gariboğlu, 19)*

Kompozisyon, kalabalıklar içinde kendince bir bakış açısı yakalayarak kesrette vahdete ulaşmak kabilindedir. İşte kompozisyonun öğrenciye bakan bu yönünde bakış açısının kesinlikle ihmal edilmemesi gerekmektedir. Öğrenci, hiçbir şeyi yüzeydeki görünüşüyle değerlendirmemeli, olayların derinine inip “**neden**” ve “**niçin**”lerini kurcalamalı, kendini **bakma’ya** ve baktıklarını **görme’ye** zorlamalıdır. Olayları küçümsemeden onları gözlemleyip bunlardan bir kompozisyon çıkarmanın uğraşı içinde olmalıdır.

Kompozisyon oluştururken öğrenci merkezli sorunlardan biri ve belki de en önemlisi **düşünme ve eleştiri eksikliğidir**. Bir bakıma düşünme sanatı olan kompozisyon, sağlam düşünceler üzerinde yükselir. “*Düşünme, düşünmek eylemi aklın kendi kendini bilgi konusu*

yaparak, zihin çalışmalarını ve olaylarını incelemesi; fikirleri, yargılamak gayesiyle inceleme, karşılaştırma ve arlarındaki ilgilerden faydalanma gibi zihin işlemlerinden geçirme; tasarlama; bilinen bir şeyi hatırlayıp tekrar duyar görür gibi olmadır.” (Karaalioğlu, 143) Düşünme eylemi, bir bakıma kompozisyonun buluş kısmını oluşturmaktadır. Ne yazacağımızı, konuşacağımızı, düşünmeden hareket ettiğimizde ortaya çıkanlar kırık dökük ifadelerden başka bir şey olmayacaktır. Bu nedenle oluşturulacak kompozisyonların çok sağlam, düşünceye dayalı fikri bir temeli olmalıdır. Düşünmeden ortaya konan kompozisyonlar süslü sözlerin sıralandığı bir meşher gibidir. Bu nedenle süslü sözler sıralayan, sanatlı yazmayı kompozisyon sanan öğrenci sayısı hiç de az değildir. Kompozisyonun imkânlarını iyi anlamış bir öğretmen, öğrencileri “düşünme” üzerinde düşünmeye yönlendirerek onlarda sağlam ve tenkitçi bir düşünce disiplini oluşturmaktadır. Düşünmenin önündeki tüm engelleri kaldırarak onları düşünüp eleştiren bireyler olmak için cesaretlendirmelidir. Bunun için, kompozisyon oluştururken öncelikle düşünme engellerini ortadan kaldırmaya matuf ilk iş, süslü ve gösterişli bir üslubu bırakmak, duygu ve düşünceleri sanatlı söyleyişten sıyırmak, kısa ve özlü fikirlerden oluşan bir bütün haline getirmek olmalıdır. “Heyecanlı, hazır ve önyargılar, zihin tembelliği, yorgunluk, deney yetersizlikleri, nedenlerde yanılma, yanıltıcı deliller, konuyu iyi kavrayamamış olmak, sağlam ve açık düşünceyi destekleyen engellerin başında gelir.”(Karaalioğlu, 144) Öğrenciler heyecanlarını yenip hazır kabullerden, önyargılardan uzaklaşarak düşünmelidir. Zihin tembelliğinden, ataletten, kurtulmak için de ufuklarını açıp kabiliyetlerini geliştirecek eserler okumalı, bunları eleştirmeli ve bu eserler üzerinde fikir yürüterek kendince çıkarımlarda bulunmalıdır. Düşüncelerini gözlem, deneme ve okumaya dayandırıp fikirlerini çoğaltmalıdır; çünkü düşünceye dayanmayan eserler özgün olmaz.

Bu bölümle ilgili olarak ifade edeceğimiz öğrenci yetersizliğinden biri de **öğrencilerdeki anlatım sorunudur**. Öncelikli olarak, öğrencinin anlatım araçlarından olan ses, hece, sözcük cümle gibi unsurların eksiksiz olması gerekir. Ne yazık ki kelime hazinesindeki yetersizlik, öğrenciler için kompozisyon oluştururken önemli bir sorundur. Bu sorunu aşmadan kompozisyon oluşturmak imkânsızdır. Kelime hazinesinin yetersiz olması dışındaki eksikliklerden biri de düşüncelerin savruk olması, yani kompozisyon oluştururken **plan yapmamaktır**. Öğrenci her şeyden önce planın önemine inanmalı ve düşündüklerini estetik bir güzellik hissi çağrıştıracak şekilde sıralamalıdır. Unutmayalım ki, bir yazının sanat değeri o yazıda kullanılan sözcüklerin ve sözlerin gücünden doğar. Sözcükler ve sözler, anlatılmak istenen düşünceyi iyi kucaklayıp tartabiliyorsa, sanat kendiliğinden doğmuş demektir. O halde, öğrenciler kompozisyon oluştururken saydığımız hususlarla ilgili hassasiyetlerini bir daha gözden geçirmelidir. Okul dışındaki boş zamanlarını okuma, okuduğunu anlama, çevreyi dikkatli bir gözle gözlemlemeyle geçirmeli ve bunları yazıya aktarmayla meşgul olmalıdır. “Ders çalışmalarından arta kalan zamanların bir kesimini faydalı eserler okumaya ayırmalı, başıboş dolaşmanın yararsızlığına inanmalı, bir heykel bir mimari yapıt, bir tablo karşısında düşünebilmeli, bunların tezlerini kavramaya çalışmalıdır. Çevresinde uzak ve yakın gezilerinde karşılaştığında doğaya iyi bakmalı, bu doğa parçalarının öteki tanıdıklarından ayrılan yanlarını seçmelidir. Eşya ve insanları türlü yönlerden gözlemelidir. Olayların nedenleriyle sonuçları arasındaki bağlantıyı görmeye çalışmalıdır. Böylece öğretmenine bir öncekinden daha güzel kompozisyon vermenin tasanına düşmelidir.”(Gariboğlu, 20)

6.1. Kompozisyon Öğretiminde Öğretmen Yeterliği

Eğitim ve eğitim s¼recinin temel ve vazgeçilmezlerinden olan öğretmen, gerek öğrenciyle olan etkinlikleri yapması, iletişimi sağlaması, gerekse eğitim programlarının uygulanıp değerlendirilmesi yön¼nden üzerinde önemle durulması gereken unsurdur. Öğretmen öğrencilerini birey olarak gör¼p onlara değer verdikçe öğrenciyle sağlam ve kalıcı iletişimin temellerini atmış olur. Zaten öğrencinin bir dersi sevmesi o dersin öğretmeniyle olan iletişimine bağlıdır. Bu iletişimin devamı için öğretmen, öğrencilerin sosyal ve k¼lt¼rel ilgilerini dikkate alarak, onların kişiliklerini geliştirmelerine uygun ortam hazırlamalıdır.

Eğitim sisteminin genel amaçlarına bakıldığında, bunların kişinin eleştirel güçlerinin gelişmesine yardımcı olarak, kişinin bilinmeyen noktalarını keşfretmek olduğu gör¼lecektir. Bu anlamda edebiyat öğretmenlerine; dil, edebiyat ve kompozisyon dersleri aracılığıyla büyük bir iş düşmektedir. Edebiyat öğretmenlerinin öğrencide bu değerikleri yapabilmesi için bazı yeterlikleri taşıması gerekmektedir. Bu yeterliklerin başında mesleğini, branşını sevmesi ve bu meslek¼ branşın gerektirdiği program ve içerik bilgisine sahip olması gelir. Bireysel güc¼n¼n farkında olan bir öğretmenin ç¼zemeyeceđi hiçbir problem olmaz. *“Öğretmen meslek¼ gereksinimlerinin farkında olarak kendini ve sınıf içi uygulamalarını geliştirmek için hizmet içi eğitim toplantı ve seminerlere katılabilmeli alanlarıyla ilgili yazıları izleyebilmelidir. Bu tür etkinliklere katkı getirme çabasınıda olmalıdır. Meslek¼ gelişimini desteklemek için ve verimliliğini artırmak için bilgi ve iletişim teknolojisinden yararlanmalı, meslek¼ gelişimine yönelik yayınları izlemeli, meslek¼ gelişim planı hazırlamalı ve kendini bu doğrultuda geliştirmek için sürekli çaba harcamalıdır.”* (G¼rkan vd., 30) Meslek¼ anlamda yeterli olan bir öğretmenin öğrenciyle iletişim kurabilmesi için onu gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları yön¼nden tanıması büyük önem taşımaktadır. Edebiyat derslerinin iletişimle olan ilişkisi dikkate alındığında bu özellikler vazgeçilmez olmaktadır. Öğrencinin fiziksel, sosyal, duygusal, k¼lt¼rel gelişim özelliklerini bilen bir öğretmen, yazılı ve sözl¼ kompozisyon öğretiminde zorluk çekmez. Onların ilgi alanlarını bilir ve onların rahatlıkla kendilerini ifade edebileceği konularda öğrencileri aktif hale getirmeye çalışır. Ortaöğretim döneminde öğrencilerin sürekli bir öğrenme s¼recinde olduğunu bilen bir öğretmenin, gerek ders içinde gerekse ders dışında yapacağı çalışmalarda bu dönemin özelliklerini gözden uzak tutmaması gerekir. Bir yandan kimi ideallere bağlanmak, bir yandan bağımsızlık içinde yaşamak isteyen bu dönem genci, öğüt dinlemekten, emir almaktan, otoriteden hoşlanmaz. Aileden, çevreden uzaklaşıp, ser¼venlere atılmayı düřün¼r. Zengin hayaller içindedir. Sürekli gerçeklerden kaçma eğilimi gösteren bu dönem, gencin hayatında *“Romantik çağ”*dır. Bu dönemde gençler, kolay genelleme yaptığından çeşitli yanlışlıklara düşebilir. İşte edebiyat öğretmeni bu dönemde gençlerin ilgi duyduğu eserlerin bu türden konuları işleyenleriyle onları yönlendirme yoluna gidebilir. Bu dönemde gençler konuşma, tartışma, varlığını ortaya koyma, kendini gerçekteştirme isteği taşıdığından öğretmen gençlerin bu eğilimlerinden de dikkatlice istifade edebilmelidir. *“Bilgi, fen, toplum... konularına yönelme eğilimine dikkat edilerek öğrenciler, bireysel ayrılıklarına göre okumaya yönlendirilmelidir. Bireysel ayrılıklar, dil becerilerine yönelmede de kendini gösterir. Kimileri yazma isteği içindeyken kimileri buna hiç ilgi duymayabilir. Kimileri konuşmaya, kimileri şiir okumaya ilgi duyabilir. Kitap okumayı gereksiz bulanlar, dil ve yazım kurallarına uymaktan sıkıntı duyanlar da gör¼lebilir. Bireysel ayrılıkların çok belirginleştiği bu çağda, öğretmenin temel becerileri kazandırma açasından bu ayrılıkları en aza indirme bilinci ve çabası içinde olması gerekir. Edeb¼ eser yazma eğilimi de bu dönemde ortaya çıkmaya başlar. Ancak bu dönemde yapay kurgulamalar,duygu ve düşüncelerde aşırı öznellik gör¼l¼r. Yazılanların çoğu yaratıcılık ür¼n¼ değildir. Zaten öğrenci de yazdıklarına güvenemez ve onları herkese göstermez. Öğretmen bu yazma eğiliminden yararlanarak onların eğitim becerilerini geliştirmelerine ve yetenekli olanların sanatsal yazılara yönlendirilmesine yardımcı olabilir.”*

(fiimşek vd., 17) Burada edebiyat öğretmenlerinin öğrenciyi ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirmesi çok önemli bir konudur. Çünkü öğretmenin asıl görevi yönlendirmedi. Bu yönlendirmenin sağlıklı yapılabilmesi için öncelikle öğrencinin kabiliyetlerinin keşfedilmesi son derece önemlidir. Öğretmen yapan,eden, çözen değil; yaptıran, çözdüren, bulduran bir konumda olmalıdır. Kapalı bir kapıyı açan kişi değil, anahtarı öğrenciye verip, kapıyı ona açtıran biri olma tutumunu taşımalıdır.. Zaten çağdaş eğitim sistemlerinin öğretmene yüklediği en büyük sorumluluk budur.

Edebiyat öğretmenleri kompozisyon derslerinde yapacağı sözlü ve yazılı kompozisyon çalışmalarında öğrencinin farklı öğrenme düzeyi, farklı beğenilere sahip olduğunu kesinlikle unutmamalıdır. Bu nedenle yapılacak çalışmalarda konular, çeşitlendirilmeli ve öğrencinin duygusal, kültürel, dilsel, fiziksel, bilişsel, sosyal gelişimine yardımcı olacak alanlardan seçilmelidir. Mesela yazılı çalışmalarda tek bir özdeyiş, atasözü verilip herkesten bunun açıklanması beklenmemelidir. Bunun yerine birden fazla söz olmalı ve öğrenci kendi gelişim düzeyine uygun birini seçmek için özgür bırakılmalıdır. *“Nörobilim araştırmalarındaki son çalışmalar ve bunların sonuçları öğretme ve öğrenme anlayışımızı geliştiren heyecan verici bir potansiyele sahiptir. Sonuçlar göstermektedir ki; beyin, yaşantılar sonucu fizyolojik olarak değişir, IQ doğumda sabit değildir, bazı yetenekler belirli fırsat pencereleri açıkken daha kolay kazanılırlar, öğrenme duygularından oldukça fazla etkilenirler. Bir taraftan beyin araştırmalarına ait bulgular eğitimcileri heyecanlandırmaya, öğrenme için olumlu çevreler geliştirmelerine yardımcı olmaya devam ederken diğer taraftan da 20.yy'ın iki büyük bilim adamı, iki psikologu Howard Gardner (Multiple İntelligences) ve Carl Yung (Learning Styles) iki kuram ve dolayısı ile iki öğrenme modeli sundular. Tüm bu çalışmaların ortak noktaları olan bireyin biricikliği, yani her bireyin farklı nedenlerle farklı şekillerde öğrendiği ve öğrenmenin duygulardan kuvvetle etkilendiği, eğitimcilerin odaklanmasını gerektiren noktalardır. Bu noktalar öğretmenin değişen rolünü açıklamakta ve yine bu noktalar öğretmen merkezli yaklaşımdan öğrenci merkezli yaklaşıma geçişin de gerekçesini oluşturmaktadır.”* (Gürkan vd., 30) Öğrencinin duygularını harekete geçiren bir edebiyat öğretmeni, kompozisyon dersinde amaçlarına ulaşip öğrenciyi doyuma ulaştırabilir.

Öğrencinin güçlü ve zayıf yanlarının farkında olan bir öğretmenin öğrenciye çeşitli ödev ve sorumluluklar vererek onu kompozisyon dersinde edilgen bir konumdan kurtarabilir. Özellikle 16–18 yaş aralığı, ergenliğin son evresini yaşayan öğrencilerde yargılama ve soyut düşünme gücü gelişeceğinden, bu dönemde öğrenci din, millet, savaş, barış, estetik, sanat, edebiyat konularına yakınlık duyar. Bu alanlarla ilgili okuma ve araştırma eylemine girerek bilgi toplamaya başlar. Olaylara, durumlara karşı eleştirel tavırlar geliştirerek kendince tepkisel davranışlarda bulunur. Evlenme, meslek seçimi, iş bulma vb. konular üzerinde düşünmeye başlar. Bazen sorunlarını başkalarıyla paylaşmak suretiyle dışa vurur, bazen de içine kapanarak günlük tutma eğilimi gösterir. Topluluk içinde tartışmayı, düşüncelerini açıklamayı, saygı göstermeyi, saygı görmeyi öğrenen genç, arkadaşlarına güçlü bir bağlılık duygusu taşır. İşte edebiyat öğretmeni gencin bu bağlılık ve özveri duygusundan olumlu yönde mutlaka yararlanmalı ve bunları faydalı yöne çekebilmelidir. Gencin bu türden konuları içeren roman, şiir, hikâye, tiyatro vb. edebî metinlerle karşı karşıya getirilmesi ona yarar sağlayabilir. Özellikle toplum karşısında yeteneklerini sergilemeden büyük haz duyan öğrencilerin tiyatro etkinliklerinde rol almalarına yardımcı olunarak, özgüvenlerinin gelişmesi sağlanmalıdır. Burada öğretmene düşen bir görev de, kendini toplumda kabul ettirmeye çalışan gencin küfürlü, argolu, kaba saba ve bozuk bir dille konuşmaya eğilimli olacağından, bu yönden gelebilecek bir olumsuzluğu en aza indirmektir. Toplumsal alanla ilgili olan tartışmaları seven

öğrenciler 'münazara' etkinliklerine sokularak çok yönlü, eleştirel ve demokratik düşünme alışkanlığına edebiyat öğretmenlerince yönlendirilmelidir. Bu münazaralarda öğrenciye tartışma metodu öğretilmeli, öğrencinin ve diğerlerinin fikirlerine, ürettiklerine saygılı olmaları gerektiği öğretmenin iyi bir model olması yoluyla kavratılmalıdır.

Özel olarak kompozisyon, genel olarak edebiyat öğretiminde öğretmenin gerek meslekî gerekse kişisel alandaki yeterliliği dersin kavratılması, sevdirmesi açısından çok önemlidir. Edebiyat öğretmenleri yukarıdaki yeterliklere sahip biri olarak kompozisyon derslerinde öğrenciye kendi dilini ve edebiyatını sevmeye, onu çeşitli türlerde ifade edebilme, temel metinleri okuyup yeniden üretebilme, ondaki fikirleri özümseyebilme ve hepsinden önemlisi bu şekilde kazandığı birikimlerini yazılı veya özlü olarak ifade edebilme yollarını gösterebilmelidir.

7.1. Kompozisyon Öğretiminde Metot/Teknik/Yaklaşım Meselesi

Orta öğretim kurumlarındaki Türk Dili ve Edebiyatı dersleri ilköğretimin Türkçe derslerinde gerçekleştirilen **okuma, dinleme, anlama, anlatma-yazma** gibi dilsel etkinlik alanları üzerine temellendirilmiştir. Bu nedenle Türk Dili ve Edebiyatı dersleri öğrencilere görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama, söz veya yazıyla bunları doğru ve amacına uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığı kazandırma gibi temel davranışları kazandırmayı hedeflemektedir. Öyleyse bu ders her şeyden önce öğrencinin **anlama ve anlatma** gücünü geliştirecektir. En yaygın ve doğal anlaşma aracı olan konuşma, günlük hayatımızdaki dil ile ilgili etkinliklerin başında gelmektedir. İyi bir ana dili eğitimi almış bir öğrenci kendisine anlatılmaya çalışılan bir bilgi, duygu ya da düşünceyi, herhangi bir noktayı atlamadan, sırasını bozmadan, olduğu gibi kavrayabilir, anlayabilir. Konuşmanın dışında, konuşmadan biraz farklı ve karmaşık olan yazılı anlatım çalışmaları da edebiyat öğretiminde anlama, anlatma gücünü geliştiren önemli bir araçtır. Sözlü anlatımda muhatapın tepkileri sonucu eksikliklerin kolayca tespit edilebilmesine mukabil yazılı anlatımda böyle bir imkân yoktur. Bu nedenle yazılı anlatımda her şeyi iyice hesaplamalı, yazıyı okuyacak kişilerin düşünce ve duyguları anlamasını sağlayıcı tedbirler önceden alınmalıdır. Çünkü yazılı anlatım çalışmalarında yapılacak yanlışlar sonradan şu veya bu şekilde düzeltme imkânı olmaz. Yazılı anlatımın belli ve kesin kuralları göz önüne alındığında, çalışmalarda bu kurallara uyararak düşünceleri uygun cümleler haline getirmek, bu cümleleri en etkili ve amaca en iyi varacak şekilde sıralamak gerekir. Kompozisyon öğretimi aracılığıyla bireye kazandıracığımız etkili konuşma, yazma ve kendini ifade etme becerisi, edebiyat öğretiminin de amacı olan, *"anadilini en doğru biçimde kullanabilen, okuduğunu ve dinlediğini zihinsel ya da yaşantısal olarak en uygun biçimde anlayan ya da duyumsayıp yaşayabilen; yorumlayabilen, eleştirip sorgulayabilen; duygu ve düşüncelerini doğru ve yeterli biçimde anlatabilen; değer ölçüleri sağlıklı; beğenisi ve düşünsel düzeyi yükselmiş; Türk milletinin millî ve manevî değerlerini taşıyan ve onlara sahip çıkan; hoşgörülü, yurt ve dünya gerçekleri karşısında düşünce üretebilen; olaylar ve eserler konusunda eleştirel tavrı olan vatandaşlar yetiştirme"* ye hizmet etmektedir.

Görülüyor ki edebiyat ve kompozisyon öğretimi arasındaki bu sıkı etkileşim birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Edebiyat öğretiminin önemli bir bölümünü oluşturan kompozisyon öğretiminin belli bir plan, program dahilinde ve yeni yaklaşım, teknik metotlarla yapılması

kaçınılmazdır. Bilindiği gibi **1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 9. maddesinde** “Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması, bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır. Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları, gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddî ve manevî bakımdan teşvik edilir ve desteklenir.” ifadesiyle ders programlarının bilimsel esaslar ve metotlarla öğretilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. O halde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni de kompozisyon öğretiminde öğrenciye faydalı olacak metotları kullanıp onu güdüleme ve derse katmayı hedeflemelidir. Gerçekten de oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahip olan öğrenme-öğretme sürecinde öğretmene büyük görev düşmektedir. Öğretmen yeterlikleriyle ilgili yapılan bir çalışmada öğretmenin öğrenme-öğretme sürecini başarıyla planlayıp uygulaması ve yönetmesi için bazı yeterliklere sahip olması öngörülmüştür. (Öğretmen Yeterlikleri, 2002) Bunlar, **dersi planlama, materyal hazırlama, öğrenme ortamlarını düzenleme, ders dışı etkinlikler düzenleme, bireysel farklılıkları dikkate alarak öğretimi çeşitlendirme, zaman yönetimi ve davranış yönetimidir.** Bunların uygulanabilmesi için öğretmenin bilgiye erişimi kolaylaştıran ve gerekli ortamı hazırlayan bir konumda olması gereklidir.

Bir Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenin kompozisyon dersinde hedeflediği davranışları öğrenciye kazandırması için sahip olması gereken yeterlikleri ve derste uygulayacağı yaklaşım, teknik ve metotları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

7.1.1. Kompozisyon öğretiminde planlama

Her şeyden önce tüm öğretmenler gibi Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni de plan yapmanın, eğitim-öğretim etkinliğinin bir plan dahilinde yürütülmesi gerekliliğine ve planlamanın öğrenciye ve kendine sağlayacağı faydalara inanmak zorundadır. Dersi planlamayı bir yönetmelik gereği olmanın ötesinde eğitim-öğretimin ayrılmaz bir parçası olarak görmelidir. Öğretim sürecinde öğretmen plan yaparak az yorulacak, zamanı ve kaynağı en iyi şekilde kullanacak ve hedefe en kısa yoldan ulaşacaktır. Tüm bunların yani dersi planlamanın temelinde öğrencinin olduğunu unutmaması gerekir. Yani ders planını öğrenciyi merkeze alarak hazırlaması elzemdir. Öğrenciyi merkeze almayan, bireysel farklılıkları gözetenmeyen, amaç ve kazanımların neler olduğunu belirtmeyen, amacı gerçekleştirmek için uygun etkinlikleri gerçekleştirilmeyen, amaca uygun yöntem ve teknikleri belirtmeyen, ne tür ödevlerle öğrenciyi yönlendireceğini bilemeyen, izleme ve değerlendirme etkinliklerine yer vermeyen bir plan ve dolayısıyla Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni başarısız olmaya mahkûmdur.

Kompozisyon derslerinde yapılacak sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarında öğretmen öncelikle öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal özelliklerine uygun bir yaklaşım sergileyerek her öğrencinin “biricik”liğini göz ardı etmeden ona yaklaşmalıdır. Bir kompozisyon

dersinde yazılı anlatım çalışması yapacak öğretmenin derse girmeden bu çalışmayla ilgili alt yapıyı hem teorik hem uygulamalı olarak önceden planlaması gerekir. Yoksa o yazılı anlatımdan amaç sadece öğrencinin bir dosya kağıdına duygu ve düşüncelerini yazım kuralları ve noktalama işaretlerine uygun olarak yazması, kâğıdın düzenini, güzelliğini ön plana alan bir yaklaşımla değerlendirme olmamalıdır. Unutulmaması gerekir ki yazılı veya sözlü anlatım çalışmalarında konu sadece bir “araç”tır. Öğretmen, bu aracı kullanarak amacına ulaşma kaygısı içinde olmalıdır.

7.1.2. Kompozisyon öğretiminde materyal hazırlama

Türk Dili ve Edebiyatı dersleri bir bilgi dersi değil, bir ifade ve beceri dersidir. Öğrencinin zihin ve ruh gelişiminde iyi bir ana dili öğretmenin yolu, başka hiçbir dersle ölçülmeyecek kadar önemlidir. Bu nedenle edebiyat ve özellikle kompozisyon öğretiminde öğrencinin hedef-davranışlara ulaşabilmesi için dersi soyut olmaktan çıkarıp görsellik yönü ağır basan bir hüviyete büründürmek kaçınılmazdır. Unutmayalım ki insanın gördükleri zihninde daha kalıcı olmaktadır. Öyleyse edebiyat öğretmenleri kompozisyon derslerinde kendilerinin eğitim-öğretim süreciyle ilgili planlarını materyallerle zenginleştirmelidir. *“Bir Çin atasözünde de belirtildiği gibi; işitilenler unutulur, görülenler hatırlanır, yapılanlar ise öğrenilir. Bu nedendir ki daha kalıcı ve izli öğrenmenin olabilmesi için dersi sözel ve görselliğin ötesine götürmek, materyal kullanarak ve mümkün olduğunca uygulamalı olarak işlemek gerekir. Bunun için öğretmen sahip olduğu tüm olanakları verimli kullanarak ve öğrencilerinin ihtiyaçlarını dikkate alarak materyallerini hazırlayabilmelidir. Materyalleri hazırlarken teknolojik ve çevresel olanaklardan da yararlanabilmeli ve hazırladığı materyallerin içeriğinin sunumunu kolaylaştırıcı olmasına dikkat etmelidir.”* (Gürkan vd. 32)

Yazılı ve sözlü anlatım çalışmalarında uygulama alanı oldukça fazla olduğundan dersin öğrenciye sunumu açısından özellikle materyallerin yetersizliğinden ziyade bunları kullanacak fiziksel mekânların olmaması önemli bir sorun olarak edebiyat öğretmenin karşısına çıkmaktadır. Diyelim ki derste konu olarak *“Hazırlıklı konuşma”* çeşitleri işleniyor. Öğretmen hazırlıklı konuşma çeşitlerinden olan *açış ve takdim konuşmaları, okuduğu bir eseri tanıtmak, konferans, bilgi şöleni, açikoturum, münazara, mülakat, anket* hakkında genel bir bilgi vererek öğrenciye türü tanıttı. Sonraki aşamada en azından bunları slâyt ve tepegöz aracılığıyla görsel olarak öğrenciye yansıtması gerekir ki gördüğünü hatırlayan öğrenci bunları unutmasın. **Ne yazık ki birçok okulda çok amaçlı konferans salonları ve hele böyle uygulamaları yapacak bir mekân bulunmadığından öğretmen, zor durumda kalmaktadır. Bunu ortadan kaldırmak için okullarda, yazılı ve sözlü anlatımla ilgili materyalleri öğrenciye sunacak özel sınıflar bulunmalıdır.** Tabi, tüm bu imkânlar bulunsa bile öğretmenin öğrenme ve bilgi ile arası iyi olmadıkça hedeflere ulaşamayacağı da göz önünde tutulmalıdır. Burada son olarak şunu da belirtmekte fayda var: Edebiyat öğretmenlerinin materyal toplama konusunda en önemli araçları hiç şüphesiz ki okumadır. Okurken de araştırmaya yönelik okumak öğretmene materyal toplama konusunda geniş bir kullanım alanı sunar. Araştırmaya yönelik okurken, öğretmenin metni fişleme yönteminden faydalanmayı göz ardı etmemesi gerekir. Fişlenen metinler aracılığıyla bilgiye erişim kolaylaşır. Bunu öğrencilere de belirtmek için bir çaba içerisinde olan öğretmen, fişlemenin önemine önce kendi inanmalı sonra da bunun faydalarını öğrenciye izah etmelidir. Yapılan bu çalışmaların amacının, başarılı bir kompozisyon için

gerektiğinde aldığımız notlardan faydalanmak olduğunu, fişlere kaydedilen bilgilerin, titizlikle tespit edilmişse, işi kolaylaştıracağını ve yeniden kaynağa başvurarak vakit kaybının önleneceğini öğrenciye söyleyen bir öğretmen, onlarda ileride ortaya çıkacak hatıra, gezi yazısı yazma gibi eğilimler için bir alt yapı olacağını da belirtmelidir.

7.1.3. Kompozisyon öğretiminde öğrenme ortamını düzenleme

Kompozisyon öğretiminin uygulamalı bir süreç olduğu göz önüne alındığında öğrenme ortamının bu sürecin en önemli unsurlarından biri olduğu kesindir. “*Öğrenme ortamları ne kadar iyi düzenlenirse o denli etkili bir öğretme-öğrenme süreci gerçekleştirilecek ve sonuç olarak da kalıcı, izli bir öğrenme meydana gelecektir. Öğretmen, öğretme-öğrenme sürecinin etkili olarak gerçekleştirilmesi için, öğretim materyallerini ve psikolojik iklimi de dikkate alarak uygun fiziksel mekânı düzenleyebilmelidir.*” (Gürkan vd. 32) Kompozisyon öğretiminde özellikle sözlü anlatım çalışmalarında öğrenme ortamı ciddi bir sorundur. Mesela, konuşma ile ilgili konular işlenirken hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma türlerinde uygulama yapılırken imkânların ve fiziksel ortamın yetersizliğinden, sınıflar konuşma mekânı olarak düzenlenmektedir. Açıkoturum veya münazara örneği sergileyecek öğrenciler sınıfta sıraları konuşma türüne göre düzenlenmekte ve bir konuşma salonu havası oluşturmaya çalışmaktadırlar. Ses düzeninin olmaması, öğrencinin kendini gerçek bir konuşma salonunda hissetmemesi, sınıfın bu konuşmalar için eğretiliği ne yazık ki öğretmenin dersten istediği verimi almasını engellemektedir. **Bunları aşmak için yeni inşa edilecek okullarda çok amaçlı toplantı salonlarının mutlaka bulunması gerekmektedir. Bunun yanı sıra fizik, kimya, biyoloji laboratuvarlarının yanında sözlü ve yazılı anlatım dersliklerinin yapılması kompozisyon öğretiminde fiziksel mekâna bağlı öğrenme sorunlarını kökten çözecektir.**

7.1.4. Kompozisyon öğretiminde ders dışı etkinlikler düzenleme

Bir süreç olarak eğitim-öğretim, okulun dar alanına hapsedilmeyecek kadar şümullüdür. Eğitim-öğretimin daha kalıcı olabilmesi ve öğrencilerin istenen hedeflere ulaştırılabilmesi için kompozisyon öğretiminin konuları ve müfredatın uygunluğu da göz önüne alındığında ders dışı etkinliklerin düzenlenmesi, bu dersin uygulanmasında oldukça özgün bir yaklaşımdır. Unutulmaması gerekir ki, öğretim sürecinde yaşayarak öğrenme daha kalıcı sonuçlar doğurmaktadır. Öğrenci dersi kuru bilgilerin verildiği bir süreç değil de öğrenirken öğretici bir süreç olarak algıladığında öğretmenin işi daha kolaylaşacaktır. “*Eğitim-öğretimde ders dışı etkinliklerin ders içi etkinlikler kadar yeri ve önemi vardır. Bu nedenle öğretmen, eğitim sürekliliğini ve okul-çevre bütünlüğünü sağlayacak şekilde, programın hedeflerin ve öğrencilerin özelliklerini dikkate alarak tiyatro, müze, fabrika, park vb. geziler planlayıp yürütebilmelidir.*” (Gürkan vd. 32) Burada eğitim-öğretim sürecinin bir sonucu olan **bireyin kendisiyle ve çevresiyle barışık olması** anlayışının önemi üzerinde özellikle durmak gerekiyor. Dil, edebiyat ve kompozisyon öğretiminin temel amaçlarından biri de öğrencinin dilsel beceriler kazanarak duyduklarını, düşündüklerini, gözlediklerini yazılı ve sözlü olarak ifade etmektir. Zaten “*dil edebiyat öğretiminde öğrencilerin ilerleme dereceleri kendilerini ifade edişlerinden anlaşılır.*” (Gariboğlu, 5) Öğrencinin kendini ifade edebilmesi için öğretmenlerin

sınıf dışında uygun ortamlar oluşturması gerekir. İşte bu uygun ortamlar için en iyi yöntem ders dışı etkinliklerdir. Okul öğrenciye sadece edebiyatın temel bilgilerini vermekle kalmaz onu aynı zamanda beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı biçimde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişi olarak da yetiştirmeyi hedefler. Toplumdan soyutlanmış, toplumun değer yargılarına yabancılaşmış bir birey, edebiyat öğretimi açısından istenen hedef-davranışa ulaşamamış demektir. Buna bir örnek olması bakımından ilk dönem romanlarımızdaki alafranga şahsiyetler gösterilebilir. Bu yabancılaşmayı önleyip öğrenciyi toplumla kaynaştırmayı amaçlayan bir edebiyat, kompozisyon öğretimi açısından ders dışı etkinlikler ders, bilgi kadar önemlidir. Kompozisyon derslerindeki dinleme, konuşma, yazma gibi konularda ders dışı etkinlikler oldukça faydalı olabilir. Öğrenciye nasıl dinleneceğini, dinlerken not almayı, konuşmacıya soru sorarken nelere dikkat etmesi gerektiğini, onu bir konferans veya açık oturuma götürerek rahatlıkla kavrayabiliriz. Yine bulunduğumuz yerlerde yapılan bilgi şölenleri de vazgeçilmez bir kaynak olabilir. Öğrencileri, tarihî önemi olan yerlere götürerek onlardan izlenimlerini yazılı veya sözlü olarak ifade etmeleri istenerek onlardaki gözlem ve ayrıntıları seçme gücü harekete geçirilebilir. Yine, günlük konuşmalarla ilgili uygulamalar (selamlaşma, tanışma, tanıştırma, adres sorma, yer tarif etme, bayram, ziyaret) çevrede rahatlıkla yapılabilir. Böylece öğrencide dersle ilgi **“gerçeklik, uygulanabilirlik, fayda”** mülâhâzası inkişaf etmeye başlar. Zaten uygulanamayan, bireyde gerçeklik duygusu oluşturamayan bilgiler kalıcı değildir.

Bir edebiyat öğretmenin ders dışı etkinliklerde her şeyden önce bunu bir plan dahilinde yapması ve bunun önemine inanarak hareket edip bunu da öğrenciye hissettirmesi ulaşılması düşünülen davranışlar yönünden oldukça önemlidir. Bu etkinliklerde öğretmenin yönetmelikler çerçevesinde gerekli yazışma ve görüşmeleri yaparak hareket edip öğrencilerdeki bireysel farklılıkları gözetmesi de ayrıca üzerinde durulması gereken konulardır. fiunu da unutmamak gerekir ki bu tür etkinliklerde öğrenciyi memnun etmek pek de kolay değildir. Onların psikolojik durumlarını da göz önüne alarak bu etkinliklerden azami faydayı sağlamak gerekir. Bu etkinliklerde okul idaresinin edebiyat öğretmenine imkânlar ölçüsünde gereken ulaşım aracını sağlaması gerekir.

7.1.5. Kompozisyon öğretiminde bireysel farklılıkları dikkate alma

Günümüzde uygulanan tüm eğitim-öğretim müfredatlarının ulaşmaya çalıştığı hedef-davranışlar, çağdaş eğitimin vazgeçilmez unsuru olan birey yani öğrenci üzerinde temellendirilmiştir. Öğrenciyi odak noktası yapan ve ondaki bireysel farklılıkları dikkate alan bir eğitim-öğretim programının başarıya ulaşması kolaylaşır. Bunu gerçekleştirmek için eğitimin bir diğer vazgeçilmez unsuru olan öğretmene büyük görev düşmektedir. Öğretmenin bu anlamda yapacağı ilk iş; öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarını bilip, öğrenme biçimlerini, güçlü ve zayıf yönlerini, bilişsel duygusal, kültürel gelişimine ait önemli noktaları tespit etmek olmalıdır. Nitekim, 20. yüzyılın önemli bilim adamlarından Howard Gardner ve Carl Yung yaptığı çalışmalarla eğitimde bireyin biricik olduğu, her bireyin farklı şekillerde öğrendiği, öğrenmenin duygulardan kuvvetle etkilendiği sonucuna varmıştır. (Gürkan vd. 32) Böylece eğitimin öğrenci odaklı olması ve öğrenci odaklı olurken de öğrenciyi fiziksel, duygusal, bilişsel, kültürel yönden bir bütün olarak değerlendirme zorunluluğu doğmuştur.

Bu anlayışa sahip olan bir öğretmen, öğrencinin gelişim düzeyi, öğrenme biçimi, ilgi ve gereksinimlerini bilmelidir. Bununla beraber bir eğitimci olarak gelişim ilkeleri ve gelişim alanlarının özelliklerini bilip bunları uygulamalarına yansıtmalıdır. Doğal olarak, öğrencinin gelişim düzeyi, bireysel farklılıklarını belirlemek kolay değildir. Bunun için gözlem, karşılıklı görüşme, ölçek, bireysel ve grup projeleri gibi çeşitli tekniklerden faydalanabilir. Bu teknikler sonucunda elde edilen verileri öğrenme ve öğretme sürecini planlama, uygulama ve değerlendirmede kullanılabilir. Bireysel farklılıkları, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alan bir öğretmen yeri geldiğinde bu ihtiyaçlar doğrultusunda öğretme sürecinde değişikliklere de gidebilmelidir. Günümüzde ne yazık ki ortaöğretimde sınıfların kalabalık olması, derslik sayısının yetersizliği, fiziksel ortamın oluşturduğu olumsuzluk gibi birçok sebep öğretmenin eğitim-öğretim sürecinde bireysel farklılıkları dikkate alıp bunlara göre bir planlama yapma olanağını oldukça zorlaştırmaktadır. Hele sınıflardaki öğrencilerin heterojen bir yapıda, farklı öğrenme düzeylerinde olması öğretmeni bu hususta daha da zor durumda bırakmaktadır. Yine de imkânlar nispetinde öğretmen bilgi ve iletişim teknolojilerini de kullanıp farklı deneyim, özellik ve yeteneklere sahip öğrencilere uygun öğrenme ortamları hazırlama gayreti içinde olmalıdır.

Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi bir bilgi vermeden ziyade, **ifade ve beceri** gibi temel davranışlar üzerine bina edildiğinden, öğrencinin zihin ve ruh gelişimi, bireysel farklılığı, ilgi ve istekleri bu ders için vazgeçilmez unsurlardır. Öyleyse bu derste kesinlikle ezbercilikten kaçınarak öğrencinin kendini ifade edebilmesi için uygun ortam oluşturulmalıdır. Ortaöğretim düzeyindeki bir öğrencinin fiziksel, ruhsal, zihinsel gelişimleri dikkate alınarak yapılacak böyle bir ortam hazırlama öğrenciye her şeyden önce özgüven kazandıracaktır. Özellikle kompozisyon derslerinde böyle bir ortam için gerekli tüm şartlar mevcuttur. Gerek yazılı gerekse sözlü anlatım çalışmalarında öğrencilere yardım edilerek onlardaki farklı kabiliyetler ortaya çıkarılmalıdır. Fakat öğrencinin hoşlandığı türler, faaliyetler birbirinden farklı olabilir; bu, çok doğal bir durumdur. Öğrencileri aynı türden çalışma yapmaya zorlamak zararlı sonuçlar verebilir. Bunların başında dersten ve öğretmenden soğumak gelir. Zaten kompozisyon öğretiminde amaç öğrencileri bir kalıba sokmaktan ziyade onlara bazı temel davranışlar kazandırarak kişiliklerini geliştirmektir. Öğretmenin, bu amaca hizmet için her zaman göz önünde tutacağı husus, önce öğrencinin eğilimini saptamak ve onu eğilimleri doğrultusunda geliştirmektir. Öğretmenlerin kompozisyon derslerinde sıkça yaptığı yanlışlardan biri de öğrencilere bazı bilgileri verip, bir örnek okuyarak arkasından açıklamalara uygun örnekleri yazmalarını istemektir. Bununla ilgili olarak da öğrenciye ya bir özdeyiş ya da bir atasözü verilerek bunlarla ilgili kurallara uygun kompozisyon yazdırılır. Bazen *"devekuşu, pencere, akşam"* gibi sözcükler verilerek bunların yaptığı çağrışımların kâğıda dökülmesi istenir. Oysa öğrencilerin temel gelişim özellikleri dikkate alınarak yapılması gerekli olan bu çalışmalarda öğrencilere konuyu kavradıktan sonra ondan bir şeyler istemek daha doğrudur. Ayrıca öğrencilere verilecek sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarında öğrencilerin içinde buldukları ergenlik döneminin çeşitli yönleri de göz önünde bulundurulmalıdır. *"Bu çağda gençlerin, içinde buldukları cinsel değişikliğin bilincinde olmamaktan; doğal cinsel davranışlarının ahlaksal ve geleneksel yönden baskı altında tutulmasında; kalabalık sınıflardan, olumsuz eğitim ortamlarından; boş zamanlarını yeterince değerlendirememekten; anlaşılammaktan gelme ruhsal sorunları da vardır. Tüm bunlara karşı ilgililerin duyarlı olması gerekmektedir."*(fiimşek vd.15) Buna duyarlı olan bir edebiyat öğretmenin yapacağı çalışmalarda, öğrenciyi rahatlatıcı, sorunlarını anlatmalarına imkân verici, özeleştiri kavramını geliştirici konuları ve bunları anlatmaya uygun olan türleri ön plana çıkarması gereklidir. Bunun için "münazara, tartışma, grup sohbeti, hatıra, günlük, mektup" gibi türler öğrencilere ve öğretmene büyük kolaylık sağlayacaktır. Bu türlerin ifade imkânlarını bilen bir öğrenci aynı zamanda bağımsız

düşünme özelliği de kazanacaktır. Öğrencileri birkaç söz açıklama gibi klasik uygulamalarla köreltmemeliyiz. Dersi sıkıcı olmaktan çıkaracak tüm imkânları kullanmalıyız. Öğrencilere uygun tartışma ortamları hazırlamalıyız. Bu tartışmalarda öğrencilere, fikirlerine ve ürettiklerine değer vermeliyiz. Kendine değer verilen bir birey üretici olur. *“Bu çalışmalar sırasında önemli olan, öğrencinin ilgi alanlarıyla koşutluk kurmak, onu konu dışına itmektir. Gözden kaçırılmaması gereken diğer önemli yön ise, hiçbir konunun/olayın tek başına var olmadığı diğer konular /olaylarla arasındaki ilişkidir. Öğrenci odaklı eğitimde kuşkusuz çalışma biçimleri de değişikliğe uğrayacaktır. Öğrenci bu sistemde edilgen konumdan etken konuma geçecektir; karşılaştığı bilgileri tek gerçek olarak görmeyecek, sürekli soru sorma alışkanlığı elde eden, sorularının yanıtlarını verilen bilgilerden çıkarmaya çalışan, sorularının yanıtsız kaldığı durumlarda daha fazla bilgiye gereksinimi olduğunu gören bir kişilik elde edecektir.”*(Ozil, 44)

7.1.6. Kompozisyon öğretiminde zaman yönetimi

Eğitim-öğretimde zamanın verimli ve etkin olarak kullanılması oldukça önemlidir. Gerek öğretmen gerekse öğrenci için zamanı verimli kullanmak, istenen davranışlara ulaşmak için gereklidir. Kompozisyon öğretiminde, zamanın verimli ve etkin kullanılması yapılan sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarının içeriği, biçimiyle doğru orantılıdır. Mesela, bir tartışma yapılacağı zaman bazen bir ders saati yetersiz kalmaktadır. Bu durumda öğretmenin öğrenciye zamanı kullanarak düşüncelerini sıraya koyma, ana fikri çok fazla ayrıntıya boğmadan verme, planlı konuşma yapma, konuşmanın bölümlerini oluşturma, ön hazırlıksız konuşmaya katılmama gibi temel disiplinleri kazandırması gereklidir. Zaten kompozisyon öğretiminin bir amacı da zamanı etkin kullanarak kendini ifade etmektir. Önemli olan çok konuşmak, düşündüğü her şeyi yerli yersiz söylemek değildir. Zamana karşı yarışarak insanları en kısa yoldan etkilemek ve onların beklentilerini gerçekleştirmektir. Yazılı anlatım çalışmalarında bir ders saatine yetmeyen uygulamalar öğrencilere ödev verilmek suretiyle tamamlanabilir. Bundan başka öğrenci yalın, duru yazmaya alıştıırılarak hem zamandan tasarruf sağlanabilir hem de güzel ve etkili bir yazının ruhuna ulaşabilir.

7.1.7. Kompozisyon öğretimi aracılığıyla davranış yönetimi

Bireyin yaşantısında davranışları yoluyla istendik değişiklikler oluşturma süreci olan eğitim, insanlıkla eşzamanlı olarak başlamıştır. Eğitim sadece bilgi aktarma değildir. Eğitimin bir amacı da bireyi, ilmiyle âmil yapmaktır. Yani bireye öğrendiklerini, bildiklerini bir beceriye dönüştürerek uygulama becerisi kazandırmaktır. Bundan başka eğitim, bireyin eleştiri gücü kazanmasına ve kişilik gelişimine uygun ortam hazırlayarak onu dirençli biri olarak da yetiştirmeyi amaçlar. Tüm bu amaçların bir öğretim sürecinde gerçekleştiği yer sınıflar ve okullardır. Bu nedenle bu mekânlarda öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişki oldukça önemlidir. Bu ilişkiler genellikle söze ve eyleme dayalıdır. Bunların iyi olması durumunda sınıfta olumlu; kötü olması durumunda olumsuz bir öğrenme ortamı oluşur. Böylece öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişim bozulur ve istenen hedef-davranışlara ulaşılamaz. Öğrencinin gerek okul içindeki gerekse okul dışındaki öğrenme ve kişilik gelişimine olumlu katkı sağlayacak ortamın oluşumu ve devam ettirilmesinde öğretmen birinci dereceden sorumludur. *“Sınıflarımızda*

genelde öğretmenin mutlak otoritesi hâkimdir. Öğrencilerden, gerek disiplin kurallarına, gerekse öğretmenin isteklerine, tartışmasız uyması istenir. Bu durum ise bazen önemli disiplin sorunları ortaya çıkarır. Sınıftaki eğitici atmosfer bozulduğu için amaca ulaşmakta zorlanılır. Öğretmen, okulda ve sınıfta öncelikle demokratik bir tutum göstermeli, öğrenmeyi olumlu etkileyecek demokratik bir öğrenme ortamı oluşturmalıdır. Öğrencilerin olumsuz davranışlarından çok olumlu davranışlarını öne çıkarmalı, öğrencilerin olumsuz davranışlarını düzeltmesine yönelik yapıcı geri bildirimler vermelidir. Öğrencilerin kendi haklarını gözetmelerine, ancak başkalarının haklarına da saygılı olmalarına dikkat etmelidir.” (Gürkan vd. 32) Dil ve edebiyat dersleri öğrenci davranışlarının en açık şekilde izlendiği derslerin başında gelir. Uygulama ve beceriye dayanan edebiyat, dil ve kompozisyon derslerinde iletişimin de ön planda olması öğrencinin kendini rahatça ifade etmesine imkân sağlamaktadır. “Bugün çağdaş toplumların ilk özelliği, bu toplumlarda insanların bireyselleşmesine çok önem verilmesidir. Çünkü kabul edilmiştir ki bazı istisnalar dışında, gencin geleceğini aile zenginliği veya onun statüsü değil, kendi beceri ve çabaları belirleyecektir.(...) Bunun için küçük yaştan itibaren özgürlüğüne yavaş yavaş alıştırmalıdır. Özgürlük denilince, başkasına zarar vermemek koşuluyla kendi kararını verebilme, kendi seçimini yapabilme, kendi istek ve amaçları doğrultusunda davranabilme anlaşılmalıdır. Bu nedenle onu küçük yaştan itibaren özgür düşünme, özgürce plan yapabilme, planlarını özgürce uygulama ve engelleri ortadan kaldırma yetenekleri geliştirilmelidir. Öyleyse önce ailede, sonra okulda ve çevrede özgür düşünmesi ve özgür davranması cesaretlendirilmelidir. Önemli olan onun başkasına zarar vermeden özgür bir birey olabilmesidir.” (Ekşi, 224) Kompozisyon derslerinde öğrencinin bireyselliği iyi değerlendirildiğinde eleştiren, soran, sorgulayan bir kişi olarak yetenekleri ortaya çıkartılabilir. Özellikle sözlü anlatım çalışmaları bu yeteneklerin ortaya çıkarılması için oldukça uygundur. Mesela, karşılıklı konuşmalar, gündelik yaşamda sıkça rastlanan konuşmalardır. Bunlar öğrenciye sosyal hayatındaki kısa beraberliklerde nasıl konuşacağını, muhatabıyla nasıl ilişki kuracağını ve onlarla ilişkilerindeki saygıyı öğretir. “Kendini tanıtmak, arkadaşlarla konuşma, telefonla konuşma, özür dileme, teşekkür etme, büyüklerle konuşma” vb. konuşmalar yapmacık bir ortam oluşturulmadan, küçük düşürmeye meydan verilmeden yaptırılarak öğrencilere okul içinde ve dışında olumlu insani davranışlar kazandırılabilir. Yine demokrasi kültürünün tanınması ve öğrencilerde demokratik tutumun gelişmesi için “münazara, tartışma” gibi uygulamalar öğrenci ve öğretmenin davranış yönetimi açısından oldukça önemlidir. Öğrenciler “tartışma” uygulamaları aracılığıyla; peşin hüküm ve kararlara saplanmama, aydınlanmış konular üzerinde ısrar etmeme; söylenenleri, konuşanın sözünü kesmeden dikkat ve sabırla dinleme, kararlarını düşündükten sonra verme; bağırmadan herkesin işitebileceği bir sesle konuşma; başkalarına karşı nazik ve hoşgörülü davranabilme, şahsılıktan ve dedikodudan kaçınma; konu dışına çıkmama; başkasına saygı gösterme, kendine söz verilmeden konuşmama ve sonucu iyi kalplilikle karşılama gibi yapıcı davranışlar kazanır. Öğretmen bu uygulamalarda önce öğrencileri dikkatle dinlemeli, onların fikirlerini hoşgörüyüyle karşılamalı, ürettikleri fikirleri takdir ederek öğrenciyi cesaretlendirmelidir. Bu uygulamalarda özellikle öğrencinin üretkenliğini, başarısını takdir ederek, onu öğretim sürecine kazandırıp, olumlu düşüncelerinden yeri geldiğinde istifade etmelidir. “Münazara”larda da öğrenciyi kendini ifade edecek uygun bir ortam sağlayan öğretmen, öğrencinin fikri ne olursa olsun, savunma amacıyla lafazanlık yapmasına meydan vermemelidir. Tartışmadaki metotlar burada da uygulanmalıdır. “Hikâye anlatma, nükte yapma, fıkra anlatma” gibi uygulamalarla öğrencilere seviyelerine ve zevklerine göre fıkralar, kahramanlara ait menkıbeler, geçmiş olaylar, geziler, okunmuş hikâyeler vb. anlatılmalıdır. Bu konuşma çeşitleri öğrenciyi okuma ve özetlemeye yönlendireceği gibi, onlara konuşma zevk ve sevgisini de aşılayacaktır. Bu uygulamalar yardımıyla olumsuz davranışlar tespit edilerek olumlusu

gösterilmek suretiyle düzeltilmelidir. Kompozisyon öğretiminde bilgiyi değil, öğrenciyi odak noktası yaptığımızda, öğrenci bilgi yüklenen bir unsur olmaktan çıkacaktır. Bilgi öğrenciye yol gösteren bir araç olacaktır. Zaten kompozisyon ve edebiyat öğretiminden amaç, öğrenciye bilgi verip onu köreltme değil onun bilgiyi anlayabilmesi, kavrayabilmesi, gerektiğinde çeşitli ilişkiler kurarak yeni bilgiler üretebilmesidir. Edebiyat-kompozisyon öğretimi ilişkisi açısından bu amaçlar gerçekleştiğinde öğrenci, eğitim-öğretim sürecinde edilgen olarak sadece bilgiyi alan bir unsur olmaktan kurtulup, anlama ve anladığıyla yeni bilgiler üretmeye çalışan bir unsur niteliği kazanacaktır. Bu gerçekleştiğinde *“öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmenin konumu, derslik, öğrenci sayısı, müfredat programı gibi daha pek çok şeyin de değişmesi gerekecektir. Eğitimde odak noktası oluşturan öğrenci, daha ilkokuldan başlayarak “anlama”ya yönelik bir eğitim gördüğünde, yüksek-öğretim sırasında artık yalnız öğretim üyesinden bir şeyler öğrenen kişi olmaktan çıkacak, kendisi de bir şeyler inceleyen, araştıran, derse katkıda bulunan bir kişi olacaktır.”* (Sayın, 25)

8.1. Sonuç ve Öneriler

Duygularını, fikirlerini, hayallerini dışa vurmak isteyen insanın sözlü veya yazılı anlatım araçlarıyla kendini ifade ettiği gerçeği, kompozisyon kavramının insan-toplum çerçevesinde önemini büyük olduğunu göstermektedir. İletişimin imkânlarını kullanarak da sözlü veya yazılı şekilde kendini ifade eden bireyin her şeyden önce bu ifade imkânlarının özelliklerini bilmesi gerekir. Çünkü iletişim veya kendini ifade edebilmenin etkili ve güzel olabilmesi için bu, şarttır. Ortaöğretim kurumlarında iletişimin sözlü ve yazılı boyutunu bir bilgi disiplini içinde sağlayan kompozisyon, **“düşünme, dili kullanma, yeniden üretme”** gibi çağdaş eğitim sistemlerinin vazgeçilmezleri arasında bulunan temel kavramlar/prensipier üzerine kurulmuştur. Kompozisyon, öylesine geçirtilen, birkaç atasözü veya özdeyişin açıklamasının yaptırıldığı bir ders olmaktan kurtarılmadıkça kendinden bekleneni veremeyecektir. Bunun için kompozisyon öğretiminin edebiyat öğretimiyle sıkı ilişkisi göz önüne alınarak farklı yaklaşım/metot/tekniklerle yeniden programlanması gerekmektedir. Bireyi/öğrenciyi odak noktası yaparak geliştirilecek yeni yöntemlerle, öğrenciye özgüven, yapabilme, kendini farklı şekilde ifade edebilme yeteneklerini kazandırma eğitim-öğretim sürecinin vazgeçilmez amaçları arasındadır. Zaten eğitim-öğretimden maksat öğrenciye bilgi yüklemek, onu bu süreçte atıl bırakmak değil; gördüklerini, okuduklarını, işittiklerini sözlü veya yazılı şekilde ifade etme yollarını göstermektir. Öğretmenler de bu süreçte öğrenciden, bilgilerini nakletmeyi değil, verilen bilgiler arasında ilişkiler kurmalarını, bu bilgilerden yararlanarak kendi düşüncelerini, bilgilerini başka alanlara uygulamalarını istemelidir.

Eğitim-öğretim sürecindeki tüm bu davranışların gerçekleşmesinin temelinde “kendini ifade etme”nin yattığı görülmektedir. Bu nedenle kompozisyon ve edebiyat dersleri aslında tüm derslerin hedeflerine ulaşmak için öğrencilere yardımcı olacak bir yeterliğe sahiptir. Böyle bir yeterliğe sahip kompozisyon ve edebiyat derslerine yeterli önem verilmediğinden lise ya da üniversiteyi bitirdiği halde düşündüğünü, duyduğunu, tasarladığını karşındakilere açık seçik anlatamayanların sayısı oldukça kabardığıdır. *“Bunun da nedeni öğrencilerin iyi yazılarla karşı karşıya getirilmemeleri, onlara eleştirel bir anlayışın kazandırılmamasıdır.”* (Özdemir vd. 1) Üniversite sınavlarında 32 bin, Ortaöğretim Kurumları Sınavında 64 bin öğrencinin sıfır puan alması bunun en açık delilidir. **Öyleyse temeli yazılı ve sözlü anlatıma dayanan**

kompozisyon öğretiminde başarıya ulaşabilmek için birtakım tedbirlerin alınma zorunluluğu vardır. Bunlar kısaca şöyle sıralanabilir:

I- Öğrencilerde, yazmanın gelişigüzel yapılacak bir iş değil de bunun belli kuralları ve biçimleri olan bir etkinlik olduğu bilincini yerleştirmeliyiz. Bunun için de öğrencilere kullandıkları sözcüklerden sorumlu olduklarını, sözcükler arasındaki anlam bağına iyi kurmaları gerektiğini sık sık vurgulamalıyız.

II- Yazılı ve sözlü anlatımda başarılı olmanın sadece bir yetenek işi olmadığı, yetenekten daha fazla “bilgi, birikim ve çalışma”ya bağlı olduğu kavratılmalıdır. Yani bu anlatım çalışmaları yetenekle ilgili olduğu kadar yöntem ve sağlıklı düşünmeyle de ilgilidir. Yetenekli olan öğrenciler kadar yetenekli olmayanların da tespit edilerek anlatım konusunda bilgi, beceri, düşünme, mantıksal bağ kurma gibi temel disiplinleri kazanmaları sağlanmalıdır. Ama iş sadece yetenek ve bilgiyle sınırlı değildir. Ortaöğretim kurumlarında kompozisyon öğretiminin birinci hedefi, tüm öğrencilerin anlaşılır, eksiksiz, düzgün ve yanlışsız bir Türkçe kullanmalarını sağlamaktır. Onlarda ana dilini şuurlu kullanma hassasiyeti oluşturarak sözlü ve yazılı anlatımı sağlamaktır.

III- Kompozisyon öğretimi için gerekli olan bilgi ve birikim, düşünce üretilmesi için oldukça önemlidir. Bunun için öğrencilerin okuldaki diğer derslerden bu amaçla da faydalanması gereklidir. Kompozisyon dersinde başarısız olan bir öğrenci, diğer derslerde en azından kendini ifade edemeyecektir ve bu durum onun yazılıda bildiklerini ifade edebilmesini engellediğinden başarısını da olumsuz etkileyecektir.

IV- Yıllardır süregelen klasik yöntemler, kompozisyon öğretiminde terk edilmelidir. Öğrencilere tek konu yerine, birden çok konu verilerek tekdüzelik ortadan kaldırılmalıdır. Verilecek konular öğrencinin bilişsel, kültürel, duygusal, toplumsal, çevresel, gelişimine uygun olmalıdır. Öğrencinin bu ilgi alanları belirlenerek konu verildiğinde derse katılım artacaktır.

V- Öğrencilere kompozisyonla ilgili ön çalışmalar yaptırılarak onlarda derse karşı ilgi uyandırılmalıdır. Yazılı veya sözlü anlatımla ilgili çeşitli uygulamalarla ilgili bu ön çalışmalar çok rahatlıkla yapılabilir. Mesela, öğrencilere, önceden belirlenen bir konuyla ilgili bilgi toplayarak bunları not etmeleri istenebilir. Tüm bu öğrencilerin topladığı bu bilgilerle yeni bir metin üretilip, bu metindeki anadüşünce, yan düşünce gibi unsurlar belirlenebilir. Sözlü anlatım çalışmalarında ön çalışma/hazırlıklar oldukça önemlidir. Mesela bir röportaj, münazara vb. türlerle ilgili olarak öğrencilerin sınıfta bir uygulama yaparak, arkadaşlarından eksikliklerini söylemelerini istemeleri hem topluluk bilinci oluşturma, hem de yazılı/sözlü anlatım çalışmalarına bir hareketlilik katma adına oldukça önemlidir.

VI- Öğrencilere yazılı/sözlü anlatım çalışmalarında duygu veya düşüncelerini ifade ederken kullanacakları türler ve bu türlerin üslubu hakkında ayrıntılı bilgiler görsel iletişim imkânları kullanılarak verilmelidir. Her türün ifade metodu, kelimeleri, hitap şekli, yöntemi birbirinden farklıdır. Öğrencilere bu farklılıklar kavratılmalıdır. Mesela, tartışma ve açık oturumun birbirinden farklı olduğunu, konferans ve münazaranın farklı yöntemlerle

muhataplarını bilgilendirdiğini tüm açıklığıyla kavratmalıyız. Bunları kavratırken öğrencilere konuşma sırasında muhatabına saygılı olmak esası da hissettirilmelidir. “Öğrencilerin, seslerini kullanışlarında, jestlerinde, yüz hareketlerinde, bilhassa kelimeleri ve cümleleri söyleyişlerinde çeşitli aykırılıklara, yapmacıklara, hatalara düştükleri görülmektedir. İyi konuştuğunu sanıp konudan uzaklaşan ciddilikten ayrılan, boş sözlerle zamanı dolduran, sözü kendine inhisar ettirmek isteyen, başkalarının sözünü kesen, kendi düşüncesine aykırı fikirler ortaya atılınca bunu haysiyet meselesi yapan tipler vardır. Bunların her biri için alınması gereken tedbirler ihmal edilmemelidir. Konuşmaktan kaçınanların da muhtelif vesilelerle teşvik edilmesi lazımdır. Her öğrenci, konuşmayla alakalı fikirler katabileceğini, konunun aydınlanmasına yardım edebileceğine inanmalıdır.”(Gariboğlu, 7)

VII- Türk dilinin imla kuralları, noktalama işaretleri öncelikli olarak öğretilmelidir. Bunu yaparken öğrenciye kuru bilgi verme yerine, konuyu daha cazip hale getirmek için metin üzerinde konu öğretilmeye çalışılmalıdır.

VIII- Özellikle yazılı anlatım çalışmalarında öğrencilerin yazdıklarını tek tek inceleyip bu yanlışlıkları ona da göstermek ve bunları düzeltmeyi sağlamak oldukça önemlidir. Yanlışları göstermek suretiyle öğrencilere yazılı anlatım çalışmalarındaki eksikliklerini de göstermiş oluruz. Bu bağlamda öğrencilerden, yanlışlarını düzelttikten sonra aynı yazıyı yeniden yazmalarını isteyerek onlarda mükemmeliyet fikrinin uyanmasını sağlayabiliriz. Tabii sınıf mevcutlarının kalabalık olması nedeniyle öğrenci yazılarının tek tek incelenmesi neredeyse imkânsızlaşmaktadır. Yine de elden geldiğince öğrencileri yazdıklarıyla baş başa bırakmamalı, onlara eksikliklerini göstererek çalışmalarda etkin bir duruma getirmeliyiz. Öğrenci bir çalışmada ne kadar söz sahibi olursa başarısı da o oranda yükselecektir.

IX- Yazılı ve sözlü anlatım çalışmalarında veya bu anlatımlarla ilgili bir hassasiyetin oluşmasında sorumluluk sadece Türkçe/Edebiyat öğretmenlerinin üzerine yüklenmemelidir. Türkçeyi doğru, eksiksiz ve etkili kullanmak sadece Türkçe/Edebiyat öğretmenlerinin görevi değil tüm öğretmenlerindir. Noktalama işaretleri ve yazım kuralları noktasında sadece Edebiyat/Türkçe öğretmenleri değil tüm öğretmenler hassas olmalıdır.

Bu konuda tüm öğretmenler öğrencilerin düzgün yazılar oluşturmak, etkili ifade yollarını kullanma, kendini kusursuz ifade etme gibi eylemler için öğrencilere yardımcı olmalıdır. Tüm öğretmenler, öğrencilerin sözlü anlatımları sırasında yaptığı yanlışlıkları anında düzeltmeli, onları düzgün yazı yazmaya yönlendirmeli, etkili ifade yolları kullanmaları konusunda sürekli uyarıcı ve yönlendirici olmalıdır. Sözelimi tarih, coğrafya veya biyoloji dersinden bir ödev verildiğinde bu ödevlerin içerik unsuru kadar anlatımının da önemli olduğu vurgulanarak içerik ve anlatımın bir bütün olduğu düşüncesi kavratılmalıdır. **Yine bu bağlamda özellikle belirli gün ve haftalar kutlanırken edebiyat öğretmenleri dışında diğer branş öğretmenlerine de aktif vazife verilerek sözlü/yazılı anlatımın tüm branşlar için önemli olduğu sezdirilmelidir**

X- Türkçe/Edebiyat dersleri öğretim sistemi içinde şeklen/resmen olmasa da geri plandadır. Öğrenciler başlangıçtan itibaren çeşitli şekillerde yabancı dile, özellikle İngilizce ve fen derslerine yönlendirilmektedir. Esasen hem dil için hem de diğer

derslerde gerçek başarı için Türkçe ve Edebiyat derslerinin büyük önem taşıdığı kesindir. Gerek veliler gerekse öğrenciler, Türkçe ve Edebiyat derslerine zaman harcamaktansa sistemin ön plana çıkardığı, her aşamada hatırlattığı, sorumlu tuttuğu ödüllendirdiği yabancı dil, bilhassa İngilizce ve fen bilimleri derslerine yönelmeyi tercih etmektedirler. Gerek ilköğretimde gerekse orta öğretimde kendi dilimizin ve edebiyatımızın daha iyi öğretilmesi için daha kapsamlı “ağır” değil ama “ağırlıklı” bir müfredata, motive edici-yönlendirici bir uygulamaya ihtiyaç vardır. (Doğan, 2003)

XI- Sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarını daha etkin kılmak ve kompozisyon öğretimini daha çağdaş tekniklerle uygulamak için sözlü ve yazılı anlatım derslikleri kurulmalıdır. Buna yazı atölyeleri de diyebiliriz. Bir dersin/programın başarılı olma şartlarından biri de eğitim-öğretim mekânının kullanışlı olması, bu mekânın uygulamaya sağladığı faydadır. **Yazılı anlatım çalışmalarını yapabilmek, sağlıklı yürütebilmek için öğrencinin bilgi ve birikime ulaşmasını sağlayan teknik donanımlı, yazılı ve görsel materyallerle desteklenmiş dersliklere acilen ihtiyaç vardır. Öğrencilere yazılı/sözlü anlatımın önemini kavratmak ve onlardan bir şeyler üretmelerini beklemek ve geleceğin hatiplerini, romancılarını, şairlerini, denemecilerini yetiştirmek adına bu laboratuvarlar/atölyeler gelecek neslin boynumuza yüklediği bir vebaldir. Unutmayalım ki öğrencilerimiz arasından ileride yazarlar, şairler çıkacağı gibi mühendis, doktor, teknisyenler de çıkacaktır. Bunlar kendi meslekleriyle ilgili çeşitli yazılar yazacak yazışmalar yapacaktır. İşte bu öğrencilere ortaöğretimde kazandırdığımız düzgün ve etkili yazma/anlatma hassasiyeti tüm yaşamları boyunca onlara başarılı ilişkiler kurma, kendilerini anlatma adına yardımcı olacaktır.** Öğrencilerin bu mesleklerde başarılı olması bilgi birikimleri kadar duygu, düşünce, hayal ve tasarımlarını muhataplarına yazılı veya sözlü olarak eksiksiz bir şekilde aktarmalarına da bağlıdır.

Öyleyse, temelini yazılı/sözlü anlatımın oluşturduğu kompozisyon öğretiminin izdüşümü, okul olduğu kadar tüm yaşamdır da.

Kaynakça

AKSAN, Doğan (1994).”*Türkçe ve Edebiyat Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi*”, **Dil Dergisi**, Ankara Üniversitesi, TÖMER Yayınları, S.25.

AKSAN, Doğan (1998). “*Orta Öğretimde Türk Dili Öğretimini Geliştirme Yolları*”, **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, s.133–137.

BANARLI, Nihad Sami (1982). “*Dil ve Edebiyat Derslerimiz*”,**Türkçenin Sırları**, İstanbul, s.238-243.

BARAN, Ethem-ÇEVİKSOY, Osman (2003). **Lise Kompozisyon 2**, Serhat Yayınları, İstanbul.

- BARAZ Kemal (1978). "*Dil ve Yazın Eğitimi*", **Türk Dili**, CXXXVIII, s.627-628.
- CEMİLOĞLU, İsmet (1990). "*Orta öğretimdeki Türkçe-Edebiyat Dersleri ve Düşündürdükleri*", **Millî Eğitim**, Aralık S.104.
- CEMİLOĞLU, Mustafa (2003). **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- EMİR, Sabahat (1978). **Örnekleriyle Kompozisyon Yazma Sanatı**, İstanbul.
- EKfî, Aysel (1990). **Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim**, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları 1, Cem Yayınevi, İstanbul.
- GARİBOĞLU, Kemal (Tarihsiz). **Örneklî Kompozisyon Bilgileri**, Serhat Yayın-Dağıtım, İstanbul.
- GÖĞÜfi, Beşir (1977). "*Liselerin Yeni Kompozisyon Programı*", **Türk Dili**, Nisan S.307.
- GÜRKAN, Tanju-DUMAN, Tayip-GÜNEYSU, Sibel- YALIN, İbrahim Halil-OLKUN, Sinan-BIKMAZ, Fatma- ÖZTÜRK, Mustafa Kemal-ÇAKIROĞLU, Ali- TOPÇU, Baki- GÜLDERE, Yusuf Ziya (2004). "*Öğretmen Yeterliği Taslağında Yer Alan Yeterlik Alanları*", **Bilim ve Aklın Aydınliğında Eğitim Dergisi**, Aralık S.58.
- İFİKSALAN, Nilay (1998)."*1992 Türk Dili ve Edebiyatı Ders Programı İle MEB Lise 1 Edebiyat Kitabının Değerlendirilmesi (Alan Araştırması Örneği-Ankara)*", **Millî Eğitim**, Ekim-Kasım-Aralık, S.140, s.56–66.
- KANTARCIOĞLU, Sevim (1981)."*Kültür ve Edebiyat Öğretimi*", **Millî Kültür**, C.3,S.1, Haziran s.2–5.
- KANTEMİR, Enise (1976). **Türkiye’de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Alan Araştırması**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- KANTEMİR, Enise (1986)."*Orta Öğretimde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimine Genel Bir Bakış*", **Orta Öğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları**, TED Yayınları, Ankara, s.33–41.
- KANTEMİR, Enise (1984)."*Türkçe ve Yazın Eğitimi Üzerine*", **Öğretmen Dünyası**, S.53, Mayıs s.12–13.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal (1992). **Kompozisyon Sanatı**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul.
- KARAKUfi, İdris (1997)."*Liselerimizde Dil ve Edebiyat Dersleri ve Eğitim Öğretim Programları*", **Bilge**, S.13, s.85–89.
- KARAKUfi, İdris (1994)."*Edebiyat Eğitim İlişkisi*", **Bilge**, S.9, s.5–8.

KARAKUfi, İdris (1994).”*Lise Edebiyat Kitaplarında Görülen İmla ve İfade Bozuklukları, Bunların Sebepleri ve Teklifler*”, **Bilge**, S.1, s.69–71.

KARAKUfi, İdris (2002). **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**, Anıttepe Yayınları, Ankara.

KAVCAR, Cahit (1999). **Edebiyat ve Eğitim**, Engin Yayınevi, Ankara

KAVCAR, Cahit (1984).”*Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi*”, **Öğretmen Dünyası**, S.52, s.7-8.

Kompozisyon 1 (1999), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Millî Eğitim Bakanlığı (2002). **Öğretmen Yeterlik Alanları**, Millî Eğitim Basımevi, Ankara.

MİYASOĞLU, Mustafa (1985).”*Ders Programlarındaki Dil ve Edebiyat Eğitimi*”, **Boğaziçi Dergisi**, S.40, s.19–20.

ORAL, Behçet – AfıALIOĞLU, Bayram (2000). “*Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin Türk Dili ve Edebiyatı Programı Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi*” **Eğitim ve Bilim**,C. XXV, S.116, s.33-41.

OZİL, fiyda (1990).”*Eğitimde Öğrenci Boyutu*”, **Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları 1**, Cem Yayınevi, İstanbul.

Öğretmen Yeterlikleri (2002). MEB. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Millî Eğitim Basımevi, Ankara.

ÖZDEMİR Emin, BİNYAZAR Adnan (1969). **Yazmak Sanatı**, Varlık Yayınları.İstanbul.

ÖZYÜREK, Rasim (2001). **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi**, Özgün Matbaa, Ankara.

PALA, İskender (1994). **Türkçe Kültürü**, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.

SAYIN, fiara(1990).”*Çağdaş Eğitimde Amaç*”,**Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları 1**, Cem Yayınevi, İstanbul.

SOYSAL, Orhan (1995). **Türk Dili Edebiyatı ile Türkçe Öğretmeninin El Kitabı**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

SÖNMEZ, Veysel (1994). **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Pegem Yayınları, Ankara.

fiİMfiEK Rasim, ÖZBEN Raif (2001). **Edebiyat 1 Öğretmen Kılavuzu**, fiimşek Yayınları, İstanbul.

TANER, Haldun (1986). **Çok Güzelsin Gitme Dur**, Bilgi Yayınevi, Ankara.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1978). **İyi ve Doğru Yazma Usulleri**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul
Tebliğler Dergisi, s. 2370.

<http://www.zaman.com.tr>, "Milattan Sonra Edebiyat Dersleri", D. Mehmet Doğan,
03.03.2003.

**THE ANALYSES OF THE COMPOSITION
EDUCATION FROM THE POINT OF THE
RELATIONSHIP OF LITERATURE EDUCATION AND
COMPOSITION EDUCATION**

MehmetNur KARAGEÇİ*

Abstract

The literature, its material being language, is a discipline in which emotions, thoughts and dreams are told in an artistic aim and in various kinds. By means of a definite plan including grammar and composition teaching, literature teaching in secondary education is carried out in quite a wide range. This study's objective is to define the importance of composition teaching, beginning from the relation between composition and literature, in terms of student sufficiency, tutor sufficiency, method, approach, technique with regard to the national education. Basic Rule and Turkish language and literature lessons objectives. At the end of our research. We saw

between composition and literature teaching there being a close relation, as well as the necessity of its being revised alone and its being rebuilt by new approaches and methods.

Key Words: Literature, composition, competence, education, expression, communication

* Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni/ M.Güneş Anadolu Öğretmen Lisesi- fiantlı Urfa